నా మంత్రిత్వం వక్కదానిలోమాత్రం కనబడుతూవున్నది. ఎవ్వరూ లేకుండా చూచి నన్ను రహస్యంగా పిలిచి "నీకు ప్రధానమంత్రిత్వం యిచ్చినానుగదా! మృగరాజయిన నాకు తగిన రాణీని తీసుకుని రావా!"అని తనకు ఆడసింహాన్ని తీసుకురమ్మంటాడు, ఇవన్నీ చెప్పకుంటే సిగ్గులచేటు. మీతోగనుక చెపుతూవున్నాను. ఇప్పుడు రాజుగారివద్ద మీ అందరి సభికత్వమూ యేలాగున్నదో నా మంత్రిత్వమూ అలాగేవున్నది.

సార—చచ్చినా కానీ కుక్కురసోదయాజుల తల జీనకళ పుట్టిపడ వీరరసం యెలా వొలుకుతూవున్నదో చూడు. ఇటువంటి సుజనుణ్ని చీకటిలో చంపించడానికి యేలాగున మనసువచ్చిందో! అతని మరణం సంగతి విని సృగాలమహారాజు యీరోజుతో ప్రపంచమంతా మునిగిపోయినట్టు వెక్కివెక్కి యేడుస్తూ, అటువంటి మంచివాడు పోయినతరువాత తనకికరాజ్యం చెయ్యడానికి యిష్టం లేనట్టు నటిస్తూ వున్నాడు. పయికి దొంగవేషాలు వేసి యెంత యేడిచినా ఇది తప్పకుండా మనరాజు పనేకాని మరివకరిదికాదు.

శున—అందుకు యెంతమాత్రమూ సందేహంలేదు. రాజ్యం వస్తేమాత్రం మునుపటి అల్పబుద్ధి పుడకలతోగాని పోదు. వీడివద్ద

యెన్ని నక్కజిత్తులైనా వున్నవి. నోరునవ్వుతూవుంటే నొసలు వెక్కిరిస్తూ వుంటుంది.

గ్రామ—అవును. వీడుచేసినమోసాలు మనం చిన్నప్పటి నుంచీ యెరుగుదుము. యెరిగివుండిన్నీ మనం బుద్ధిభ్రమసి మధ్య మధ్య గోతులలో పడుతూవుంటాము. మనం యెండలోపడి అడవులూ కొండలూ తిరిగి పెద్దపులులనూ సింహాలనూ తీసుకునివచ్చి పాదాక్రాంతులను చేసినపాపంచేత తుదకు మనకే మోసంవచ్చింది. నాలుగురోజులు రాజ్యం రావడంతోనే తానేమో మహారాజయినట్టూ మనమంతా తనకేమో పాదసేవకులమయినట్టూ మనను చూస్తే మాట్లాడనేమాట్లాడడు. చెవిటివాడివలె మనంచేసే మనవి వినిపించుకోడు. వాయువురోగం వచ్చినవాడివలె తల ఆడిస్తాడు.

సార—అవును. నీవు చెప్పినదంతా నిజం. దుష్టరాజుకున్ను సన్నిపాతజ్వరం వచ్చినవాడికిన్ని లక్షణాలు వకటేవిధంగావుంటవి. ఇప్పుడు జరిగినదానికి విచారించిన ఫలంలేదు. ఇకముందు మన ప్రాణాలకయినా మోసం రాకుండావుండే సదుపాయంచూడవలెను.

శున—నాబుద్ధికి వక్కటే వుపాయం కనబడుతూవున్నది. సృగాలమహారాజును రాజ్యాన్నుంచి తొలగించి యెప్పటి నక్కను చెయ్యడం తప్ప రెండో వుపాయం కనబడడంలేదు.

గ్రామ—అవునుగాని ఆపనియిప్పుడు మనకు సాధ్యంకాదు. సింహాలూ వ్యాఘ్రాలూ పరమభృత్యులయి సేవచేస్తూవుండగా నాలుగుకుక్కలూ నక్కలూచేరి యెలా సింహాసన విహీనుణ్నిగా చెయ్యడం సాధ్యమవుతుంది? సమయంవచ్చినదాకా కనిపెట్టుకొని వుండి స్వయంకృతపరాధం అనుభవిస్తూ సమస్తమూ దైవానికి వదలిపెట్టి వూరుకుంటే దుష్టుడు తానుచేసిన దోషంవల్ల తానే నశిస్తాడు. లోకంలో దుర్మార్గం యెల్లకాలమూ సాగదు. సత్పురుషు

లకు హానిచేస్తూ యిటువంటి దుర్మార్గాలు చెయ్యడంవల్ల తనగొయ్యి తాను తవ్వుకోవడమే కాని మరివకటి గాదు. చూస్తూవుండు వీడు మన కళ్ళముందరనే తాను తవ్వుకొన్న గోతిలో తానే పడి చస్తాడు. మహిషేశ్వరుడివంటి నిర్దోషులను పూరికే హింసిస్తే, ఆపాపం కట్టి కుడుపకుండా పూరికే పోతుందా? చూడు, ఆ మహిషేశ్వరుడి తలచూస్తే యెలా జాలివేస్తూవున్నదో! ఇటువంటి మాయామర్మమూ యెరుగనివాడి దుర్మరణంచూస్తే యెవరికి జాలిపుట్టదు?

సార—నీవు చెప్పినమాటలు సత్యమేకాని, దుర్మార్గుడు తనంతట తానునశించేవరకూ చూస్తూవూరుకోరాదు. చూస్తూవూరుకుంటేయీలోగా మనకే యేదోహానిచేసి మరీచస్తాడు. కాబట్టి సాధ్యమయినంతశీఘ్రింగా దుష్టుణ్ని అణిచివేసేమార్గం చూడవలెను. బాగా ఆలోచిస్తే వుపాయం దొరకకుండా వుండదు. మన అందరిలోకి జంబుకేశ్వరశాస్త్రి మహాబుద్ధిమంతుడు. అతడు పూర్ణంగా తలుచుకుంటే మంచి వుపాయం దొరక్కపోదు. ఇతని సహాయం వుంటే మనకు తప్పకుండా కార్యసిద్ధి అయినట్లె.

జంబు—నేనూ అదే ఆలోచిస్తూవున్నాను. తొందరపడగూడదు. బాగా ఆలోచించిచేస్తే మనవుపాయం రామబాణంవలె అమోఘంగా పట్టుకోవలెను. నేను వక్క రహస్యం విన్నాను. అది మన కార్యసిద్ధికి పనికివస్తే పనికిరావచ్చును.

సార—నీవు బుద్ధియందు అపర బృహస్పతివి. అప్పుడే నీబుద్ధికి మంచి వుపాయమేమో తగిలింది. నీవు విన్న రహస్యం యేమో కొంచెంచెప్పు.

జంబు—మరి యేమీలేదు. నాడు వీడి వంటికి పట్టుకున్న నీలిరంగు దేవతలూ యివ్వలేదు యెవ్వరూ యివ్వలేదట. వీడా రాత్రి కన్నుగానక ప్యాక్టోరీ నీలిగూనలో పడితే రంగు పట్టుకున్న దని కోళ్ళనిమిత్తం తిరుగుతూ కంచెలోవుండి చూస్తూవున్న నాబంధువుడొకడు రహస్యంగా చెప్పినాడు.

గ్రామ—అది తప్పకుండా నిజమే అయివుంటుంది. అందుకు సందేహంలేదు. వీడిఇల్లు వల్లకాడుకానూ! యీనక్కపోతు యెంత మోసము చేసిందిరా! వృధాగా వీడి కుతంత్రంవల్ల యింతమంది బుద్ధిమంతులున్నూ ప్రముఖులున్నూ యిట్టే మోసపోయినారు. యీసంగతి తెలిస్తే సింహాలూ పెద్దపులులూ యీ అవమానం సహించి వూరుకోవు.

జంబు—కేకలువెయ్యక మెల్లిగా మాట్లాడు. చెట్లకు కూడా చెవులువుంటవి. మనసంగతి కొంచెం గ్రహించి యేపక్షిగాడైనా వెళ్ళి చెవులోవేస్తే దానికి తగినతంత్రం యేదోపన్ని తనకున్న యీ వర్తమానం చెప్పిన నా బంధువుడికిన్నీ విరోధమని సాక్ష్యంతెచ్చి రాజద్రోహం చేసినాడని తల తీయించివేస్తాడు. రాజు తలచుకుంటే దెబ్బలకు కొదువా?

సార—వాడు అంతపని చేసేవాడే. ఈ కుట్రలో మన మంతా చేరివున్నామని మన్నందరినీకూడా కలిపి దలలు తీయించినా తీయించవచ్చును. కాబట్టి మన కార్యం యెవ్వరికి తెలియకుండా రహస్యంగానే సాధించుకోవలెను. ఇప్పుడు దేవతలంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. కుక్కురసోమయాజుల మరణం యెలాగు జరిగిందంటే

దేవతలో దయ్యములో చేసివుంటవిగాని యిది భూలోకంలో వారు చేసింది కాదని యిందాకా సృగాలమహారాజు చెప్పినాడు. ఇది తన మీాద అనుమానం తప్పించుకోవడానికి అన్నమాట కాని మరివకటి కాదని నాకు యిప్పుడు తోస్తూవున్నది. వీడు స్వర్గలోకంలోకి వెళ్ళిన మాటే అబద్ధమయి వీడి కీనీలిరంగు నీలిగూనలోనే గలిగినట్టయితే దేవతలూ దెయ్యాలూ స్వర్గమూ అంతా అబద్ధమే. నక్కయెక్కడ దేవలోకమెక్కడ నని మనం మొట్టమొదటనే అనుకుపిన్నీ బుద్ధి భ్రమించి తుదకు మాయలో పడిపోయినాము. జంబుకశాస్త్రీ! నీవాలోచించిన వుపాయమేమో కొంచెంచెప్పుదూ.

జంబు—మరేమీాలేదు. ఇప్పుడు రెండుపనులు జరగవలెను. మొట్టమొదట నీలవర్ణం నీలిగూనలో పడడంచేత వచ్చిందేకాని స్వర్గలోకంలోకి దేవతలు తీసుకువెళ్ళి యిచ్చిందికాదని సింహశార్దూలాదుల కన్నిటికి నమ్మకంగా తెలియవలెను. రెండోది సింహాసనం రావటంచేత మునువున్న నక్కగుణాలుతప్ప కొత్తమహిమయేమీారన్నట్టు వాటికన్నిటికీ బోధపడవలెను.

సార—మొదటి సంగతి యెవరిచేతనయినా చెప్పించవచ్చును గాని కొత్తగా మహిమవచ్చిందీ రానిదీ దృష్టాంతపూర్వకంగా యెట్లా చెప్పగలము? ఆపనిమాత్రం సాధ్యంకాదు.

జంబు—సాధ్యంకాకేమి? ప్రయత్నంచేస్తే అన్నీ సాధ్యం అవుతవి. ఈ మంతాˆ)ంగమంతా నాకు వదిలిపెట్టండి. యెంతటి అసాధ్యకార్యమయినా నేను విశ్వప్రయత్నంచేసి సాధిస్తాను. దానికి నాకు వకవుపాయం తోస్తూవున్నది.

సార—ఏమిటో యేమిటో వేగిరంచెప్పు విన్నదాకా నా మనస్సు యేమీా తోచకుండా తొందరపడుతూవున్నది.

జంబు—అదియేమీా గొప్పకార్యంకాదు. ఆపనినాచేతిలోనే వున్నది. సింహాలూ శార్దూలాలూ అన్నీవచ్చి కొలువుచేస్తూ సభ

తీర్చివున్న కాలంలో నేను యెదురుగా కూర్చుండి కుయ్యడానికి ఆరంభిస్తే స్వభావము యెవరికీ మారదుగనుక నాతో సృగాల మహారాజుకూడా అరుస్తాడు. అప్పుడు సింహాలు మొదలయినవాటికి యిది వెనుకటి నక్కేకాని దీనివద్ద విశేషం యేమీలేదని తెలియక పోదు. తెలిసిన తరువాత అటువంటి వుత్తమమృగాలు నక్కదినం సేవచెయ్యడానికి వప్పుకోవు.

గ్రామ—ఇది మహాబాగావున్నది. ఇంతకంటే మంచివుపాయం లోకంలో యెక్కడావుండదు. దీన్ని తప్పకుండా యీరాత్రి ప్రయోగించవలెను. వేళుదాముదండి.

సార—ఈవుపాయం సర్వోత్తమంగా వున్నది.

శున—ఇది దివ్యమయిన వుపాయం. ఆలస్యం అమృతం విషం అన్నాడు గనుక మన గ్రామసింహదాసుగారు చెప్పినట్టుగా యీ సాయంకాలమే యీవుపాయం ప్రయోగించవలెను.

జంబు—శుభస్యశీఘ్రం అన్నాడు. అలాగే చేశాయురండి.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు)

---

౯. రంగము—సృగాల మహారాజుసభ

[సృగాల మహారాజును, సింహసార్వభౌముఁడును, వ్యాఘ్రేశ్వర రావును, శునకాచార్యులును, జంబుకేశ్వర శాస్త్రియు, గ్రామసింహదాసును ప్రవేశించుచున్నారు]

సృగా—ఓసభికసార్వభౌములారా! కుక్కుర సోమయాజుల దుర్మరణవార్త వినడంచేత నాకు యీదినం సభచెయ్యడానికి యెంతమాత్రమూ మనస్కరించకుండా వున్నది. అతడు మహాసత్య సంధుఁడు. న్యాయమార్గావలంబుఁడు; లోకోపకారి; పరదార ధనా

పేక్ష లేనివాడు, అటువంటి పరమ సుహృత్తుపోయిన తరువాతకూడా నాప్రాణాలు పోనందుకు నాకెంతో విచారంగావున్నది.

వ్యాఘ్రే—మీరాకట్టే విచారించవలసినపనిలేదు. లోకంలో యెవరికీ దేహం స్థిరంకాదు. మీరు సిద్ధసంకల్పులు. అటువంటి పరమసుహృత్తు పోయిన తరువాత యీ లోకంలో వుండడానికి మీకు నిజంగానే యిష్టం లేకపోయినట్టయితే మీకోరిక శీఘ్రం గానే సిద్ధిస్తుంది. మీకు దేవతల అనుగ్రహంకూడా చాలావున్నది గదా? మిమ్మల్ని తమలోకానికి తీసుకుని వెళ్ళిరా?

సృగా—(తనలో) ఈవ్యాఘ్రేశ్వరుడి మాటలుచూస్తే యేదోవిధంగావున్నవి. యెవరయినా దుర్మార్గులువెళ్ళి మనమీద చాడీలు చెప్పి అతని మనస్సు విరసం చేసివుండరుగదా? రాత్రినిద్ర పోతూవుండగా కుక్కుర సోమయాజులను చంపించిన మాట యెవ రయినా చెప్పియుందురా? నేను నీలిగూనలోపడి రాజ్యంసంపాదించు కొన్నమాట చెప్పియుందురా? ఏమిచెప్పినాసరే. నాబుద్ధిబలంచేత శత్రువుల కుట్రలన్నీ సూర్యుడు మంచును విడకొట్టినట్టు విడకొట్టి వేసి తిరిగివాళ్ళకే యేవోతంటాలు తెస్తాడు. న్యాయంగా వెళ్లే వాళ్ళకు వక్కటేమార్గం కాని నాకులక్షమార్గాలు వున్నవి. (బిగ్గ రగా) వ్యాఘ్రేశ్వరుడు గారూ! మీరు సెలవిచ్చినమాట సత్యం. నాకు దేవతల అనుగ్రహం పరిపూర్ణంగా వున్నది. వారికటాక్షం నామీద పూర్ణంగావున్న సమయంలో నే నామిత్రులకూ ఆశ్రితు లకూ యేదో వుపకారం చేస్తాను. నేనుచేసేది క్రియచేత కనపరచ వలసిందే కాని మాటలచేత కనపరచకూడదు. ఇప్పుడు మంచి తరుణం తటస్థించినది గనుక కుక్కుర సోమయాజులకు దేవేంద్రు డితోచెప్పి మహాయజ్ఞాలుచేసిన సోమయాజులకు సమేతూ దుర్లభ మయిన స్వర్గలోకవాసం శాశ్వతంగా యిప్పిస్తాను. కుక్కుర సోమ

యాజుల మరణంమూలంగా నాకునోటికి మెతుకులుపోలేదు. మనస్సులో యేమో పిచ్చియెత్తినట్టున్నది. నేటికి సభచాలింతాము.

వ్యాఘ్రే—దేవర వారిమాటలుచూస్తే నేడు తమరు కుర్కుర సోమయాజులకోసం స్వర్గలోకానికి విజయం చేసేటట్టువున్నది. ఇదివరకే చాలాకాలం కిందటనే వరాకందరికీకూడా దేవతాసందర్శనం చేయిస్తామని వాగ్దానంచేసివున్నారు. ఇప్పుడయినా చేయిస్తారా?

సృగా—ఇటువంటి విచారసమయంలో అటువంటి కోరిక కోరడం న్యాయంకాదు. కావలిస్తే మీకు మరివకప్పుడు దేవతాసందర్శనం చేయిస్తాను.

వ్యాఘ్రే—అలాగయితే యిప్పుడు మీరువక్కరే స్వర్గలోకానికి విజయం చేస్తారా? మీప్రధానమంత్రి గారినికూడా తీసుకునివెళుతారా? వెనుకటివలెకాకుండా యిప్పుడు మీరు రాజవేషంతో స్వర్గలోకానికి వెళుతూ వున్నారు గనుక మంత్రిసహితంగా వెళితే యెక్కువమర్యాదగా వుంటుంది.

జంబు—నేనా? నేనా? నేనీయనతో స్వర్గానికి వెళ్ళను. ఈ లోకంలోనే వుంటాను.

వ్యాఘ్రే—ఇప్పుడు నిన్నెవ్వరు స్వర్గలోకానికి తీసుకుని వెళుతామన్నారు?

జంబు—ఇప్పుడు మీరు సృగాల మహారాజగారిని ప్రధానమంత్రితోకూడా స్వర్గలోకానికి వెళ్ళుమన్నారు. నేను ప్రధానమంత్రిని గనుక నేనురానన్నాను.

సృగా—నీవు ప్రధాన మంత్రివిగావు, యేమంత్రివీగావు. సింహసార్వభౌము లంతటివారు ప్రధాన మంత్రులయి యెదుట కూర్చుండి వుండగా నలుగురిలోనూ సిగ్గులేకుండా ప్రధానమంత్రినని లేచి చెప్పడానికి నీకునోరుయెట్లా వచ్చిందిరా? మాట్లాడకకూర్చో.

జంబు—మీరు యిదివరదాకా నేనే ప్రధాన మంత్రినని నాతో చెపుతూ శుకాచార్యులూ మొదలయినవారందరి ముందరనూ నాకు మంత్రిత్వం యివ్వలేదా?

సృగా—ఓరినిర్భాగ్యుడా! అదంతా నీవునిజమే అనుకున్నావా వేమిటి? నాకు మంత్రిత్వం కావలెనని నీవు అంటూవుంటే నీ తెలివితక్కువచూచి నిన్ను సంతోషపెట్టడానికి వూరికే వేళాకోళానికి నీకు మంత్రిత్వం యిచ్చినానంటే అదీ నీవునిజంగానే నమ్ముతూ వున్నావా? లోకంలో యెంతటిపిచ్చివాళ్ళయినా వుంటారు.

శుక—అలాగయితే కుక్కుర సోమయాజులుగారికి సేనాధిపత్యమూ, మాకందరికీ సభికత్వమూ, యిచ్చినమాటకూడా అబద్ధమేనా?

సృగా—అంతాఅబద్ధమే. ఇదంతా కేవలనాటకము. మీ పరువుకు నిజంగా మీరాపుద్యోగాలకు తగుదుమే అనుకున్నారా? వూరికే ప్రొద్దుపోవడానికి యెవరూ లేనప్పుడు మిమ్మలినందరినీపిలిచి వకడు మంత్రిఅనిన్నీ, వకడు సేనాధిపతి అనిన్నీ కొందరు సభికులనిన్నీ పేర్లుపెట్టి బొమ్మలాటలాగు ఆడిస్తూవుంటే, ఆవినోదం అంతా నిజమేనని మీరుమాత్రం నమ్మినారా? నాటకంకూడా నిజమనినమ్మే బుద్ధిహీనులు లోకంలో యెవరయినా వుంటారా?

గ్రామ—మేము మంత్రులుకావడం మొదలయినదంతా నాటకమయితే మీరు రాజుకావడంమాత్రం నాటకంకాదా? నాటకంలో వక వేషం అబద్ధమయితే వక వేషంమాత్రం నిజమవుతుందా? అయితే అంతా అబద్ధమేకావలెను.

సృగా—మీబంధువుడయిన కుక్కుర సోమయాజులు పోవడముచేత మీకందరికీ మతిపోయి పిచ్చిమాటలంటూ వున్నారు. మీరు యిప్పుడు యిళ్ళకుపోండి తరువాతవచ్చి మాట్లాడుదురుగాని.

నేను గనుక మీపిచ్చిమాటలకు సహించినానుగాని మీరు ఈవాళ్లు తెలియకుండావున్న స్థితిలో సింహసార్వభౌముడూ మొదలయిన వారిని యేమయినా అన్నారంటే ప్రాణాలమీదికివస్తుంది. వేగిరం వెళ్ళండి.

గ్రామ—మమ్మలిని అవమానపరచిన తరువాత మీగుట్టు మేముమాత్రం బయలపెట్టమా? నీలిగూన — నాకెందుకు? నేను చెప్పను.

సింహ—నీలిగూనయేమిటి? యేమిటో చెప్పు చెప్పు.

గ్రామ—నాకెందుకు నేనుచెప్పను. నిజమో అబద్ధమో అది నేను విన్నమాటగాని చూచినమాట కాదు.

వ్యాఘ్ర—(రహస్యముగా సింహసార్వభౌమునితో) నాతో కళ్ళారాచూచిన ముసలినక్క వకటి యీ సృగాలాధముడు రాత్రి యెవళ్ళ గుడిసెలోనో దూరడంచేత వాళ్ళు తరుముకునివస్తే ఫ్యాక్టోరీ నీలిగూనలో పడ్డాడనిన్నీ అందుచేత వంటికి రంగుపట్టుకుంటే స్వర్గానికి దేవతలు తన్ను తీసుకునివెళ్ళి అభిషేకం చేసినారని వేషం వేసి మననందరినీ మోసంచేసినాడనిన్నీ, చెప్పినది. నాకంగుమీద మహాకోపంవచ్చి వీడితాళం పట్టింతామనే యిప్పుడువచ్చినాను.

సింహ—(రహస్యముగా వ్యాఘ్రేశ్వరునితో) నీవుతొందర పడబోకు నిలకడమీద నిజం బయలపడకపోదు. మనంచేసేకార్యం నిదానించి మరీచెయ్యవలెను.

సృగా—ఓసింహసార్వభౌమా! చిత్తగించినారా? వీళ్ళంతా కటిదినం యేదో కుట్రపన్ని ఆలోచించుకొని వచ్చినారు. దుర్మార్గులు వోర్వలేనితనంచేత యేమిచేసినా మీవంటిసన్మార్గులు వాళ్ళమాటలు నమ్మరు. కుక్కుర సోమయాజుల మరణవార్త విన్నప్పటినుంచీ నా మనస్సు నిప్పులలో పొర్లించినట్టు మండుతూవున్నది. హత్యచేసిన

కూ్రిరులను పట్టుకోవడానికి నాశాయశక్తులా ప్రయత్నంచేస్తూ వున్నాను. నాకుకొంత రూఢిసమాచారమే తెలిసింది. దాచడం యెందుకు? ఇప్పుడు మీయెదుటనే చెప్పివేస్తాను. ఆహత్యచేసినవాడు యీగ్రామసింహదాసట. జంబుకేశ్వరశాస్త్రి, శునకాచార్లూ, మొదలయిన దుష్టులందరూ, కుమ్మకుదార్లట. అన్నీ రేపు తెలుస్తవి. రేపు మీయెదుటనే సాక్షివిమర్శ చేయిస్తాను.

జంబు—(తనలో) ఓరిపాపాత్ముడా! యెంతటియెత్తు యెత్తినావురా? ఈ రోజంతా పనిచేసి వీడు లంచాలిచ్చీ బెదరించీ వుద్యోగాలిప్పిస్తానని ఆశపెట్టి మాయమాటలుచెప్పి మోసంచేసి కాళ్ళుపట్టుకుని బతిమాలుకుని కావలసినంతమందిని దొంగసాక్షులను కుదురుస్తాడు. ఈలోగానేమనం వీడిగుట్టు బయలపెట్టకపోతే రేపు మన ప్రాణాలు దక్కవు. (బిగ్గరగా) ఇందులోనేను యేదోషమూ యెరగను. ఈయనను దేవతలు తీసుకుని వెళ్ళలేదనిన్నీ, నీలిగూనలోపడితే యీరంగు పట్టుకున్నదనిన్నీ, పొదలోవుండిచూచిన నాబంధువుడు చెపితే యెరక్కపోయి వీరితో అన్నాను. ఆమాటలు రాజుగారికి యెలాగో తెలిసి నామీద పగపట్టినారు. ఈయన నాకు మంత్రిత్వం యిచ్చినాననిచెప్పి సింహాల భార్యలనూ వ్యాఘ్రాల భార్యలనూ తీసుకురమ్మంటే నాచేత కాదన్నానని యీయనకు నామీద లోపల ఆగ్రహమండి.

సృగా—ఈతుచ్ఛుడుపేలే ప్రేలాపన పెద్దమనుష్యులు మీరంతా వింటూవున్నారుగదా? తనకుతంత్రం బయలపడ్డదని వీడు యివన్నీ కల్పించినాడు. యీ కుక్కలూ నక్కలూ కూసుకుంటే పెద్దమనుష్యులు యెవరయినా నమ్ముతారా? నావంటి ఘరానాగలవారున్నూ గొప్పదర్జాలో వున్నవారున్నూ యిటువంటి తుచ్ఛపు పనులు చేశారంటే యెవరునమ్ముతారు?

వ్యాఘ్రి— (తనలో) వీడిమాటలుచూస్తే నాకువొళ్ళు మండుకుని వస్తూవున్నది. వీడిగొంతుకకాయ కొరికిపారవేస్తాను. వీడికి నిలువల్లా అబద్ధమే. వీడు మొదటినుంచీ మోసాలచేతనే జీవిస్తూ యిప్పుడు యీస్థితికివచ్చినాడు. దుర్మార్గం యెల్లకాలమూ సాగనియ్యకూడదు. మృగరాజంతటివాడికికూడా వీడివంచనవల్ల నక్కపోతుకు సేవచెయ్యవలసిన అవస్థవచ్చింది! (బిగ్గరగా) ఓసృగాలరాజా! నిన్ను దేవతలు స్వర్గానికి తీసుకొని వెళ్ళినమాట నీవు ఋజువుపరచవలెను. లేకపోతే నీరాజ్యం పోవడమేకాకుండా యింత మందిని మోసంచేసినందుకు నీకు తగిన శిక్షకూడాచేస్తాము.

సృగా—ఆమాటన్నారు బాగావున్నది. అదెంతసేపు? నిజమయిన సంగతి నిముషంలో స్థాపనచేసుకుంటాను. రేపటిదాకా వాయిదాయిస్తే ముప్పయిమూడుకోట్ల దేవతలనూ మీయెదుట నిలువబెట్టి వారిచేత మీకు సత్యంయిప్పిస్తాను. (తనలో) ఈగండం యిప్పుడు తప్పిపోతే యీరాత్రియెక్కడికైనా పారిపోతాను. బుద్ధిమంతుడికి యెక్కడకువెళ్ళినా లోపంవుండదు. పేరుమార్చి కొత్తవేషంవేస్తే మళ్ళీ కావలసినంతమందిని మోసం చెయ్యవచ్చును.

వ్యాఘ్రి—అలాగయితే రేపటిదాకా నిన్ను విడువకుండా మేమందరమూ నీవద్దనేవుంటాము. దేవతలను పిలిపించు.

సృగా—మీరు యిప్పుడు మీయిళ్ళకువెళ్ళి యీరాత్రి సుఖంగా నిద్రపోయి తెల్లవారినతరువాతరండి. మీరువచ్చేలోగా దేవతలనందరినీ యిక్కడ సిద్ధముగావుంచుతాను. నాయందు మీకీ అపనమ్మకంయెందుకు? నేను జిహ్వాపడిపోయినా, అబద్ధమాడుతానండీ? దేవతలు రాకపోతే నామహిమలు మీకు ప్రత్యక్షంగా కనపడడంలేదండీ? దేవతానుగ్రహంలేని వట్టినక్కకు యిటువంటి తేజస్సు వస్తుందంటే యెవరయినా నమ్మతగివుంటుందా? దేవతా

ప్రసాదంచేత నాకు వెనుకటి నక్కగుణాలన్నీపోయి నిజమయిన మృగరాజ లక్షణాలన్నీ వచ్చినవి. ఈసత్యం అనుభవంచేత మీాకే తెలుస్తుంది. నాకిప్పుడు సెలవియ్యండి. ఈరాత్రి యింద్రమంత్రం పురశ్చరణచేసి తెల్లవారేటప్పటికి దేవతలనందరినీ మీాకు దాసులను చేసి మీాగుమ్మాల యెదుట నిలువపెడుతాను. మంత్రజపానికి రహస్యస్థలం కావలెను.

గ్రామ—(రహస్యముగా) జంబుకేశ్వరశాస్త్రీ! వీడేమో తనవెనుకటినక్కగుణాలన్నీ పోయినవంటూవున్నాడు. ఇదేసమయం నీవు వెనుకచెప్పినట్టుగా వాడికేసితిరిగి కుయ్యడానికారంభించు.

జంబు—(రహస్యముగా) ఇదుగో నేనూఆప్రయత్నంలోనే వున్నాను. వీడు యెలాగయినా మాయమాటలుచెప్పి యీరాత్రి తప్పించుకుని పారిపోవడానికిచూస్తూయున్నాడు. నేను పోనిస్తానా? నాశక్తిచూడు. (అని మోరయెత్తి సృగాలమహారాజువంక తిరిగి కూయ నారంభించుచున్నాడు.)

సృగా—(తనలో) ఇప్పుడెన్నిమాటలూ చెప్పినా నాకు జాతి స్వభావం మళ్ళించుకోవడానికి శక్యంకాకుండావున్నది! (అని జంబు కేశ్వరశాస్త్రి కభిముఖుడై బిగ్గరగా కూయుచున్నాడు)

వ్యాఘ్రే—ఇప్పుడు యెన్నిబడాయలు కొట్టినా వీనినక్క చేష్టలు విడువనందుకు యిదే నిదర్శనముగావున్నది. ఇక నేను దీని మీాదికి దుమికిచంపుతాను.

గ్రామ—శునకాచార్యులూ! వ్యాఘ్రేశ్వరుడు నోరు తెరుచుకొని సృగాలమహారాజుమీాదికి యెలాగు దూకడానికి ప్రయత్నం చేస్తూవున్నాడో చూడు.

శున — అయిపోయింది. సృగాలమహారాజతని నోట్లోపడ్డాడు. తల వేఱుగానూ మొండెం వేఱుగానూ పడిపోయినవి.

వ్యాఘ్రి — ఓసింహసార్వభౌమా! మనము శత్రుసంహారము చేసి యికముందు యిటువంటిమోసం యెవ్వరూ చెయ్యకుండా అందరికి బుద్ధివచ్చేటట్టు చేసినాము. వెళుదాము రండి.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సంపూర్ణము.

బాక్సు ప్రెస్, రాజమండ్రి—1950.

ప్రహ్లాద నాటకము

గ్రంథకర్త:
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు:
హితకారిణీ సమాజము
రాజమహేంద్రవరము.
1950

ఈ నాటకమునందు వచ్చుపాత్రములు.

హిరణ్యకశిపుఁడు:—రాక్షసరాజు.

విప్రజిత్తి:—హిరణ్యకశిపునిమంత్రి.

శంబరాసురుఁడు:—హిరణ్యాక్షుని కుమారుఁడు.

అలంబసుఁడు } రాక్షసభటులు
దుర్ముఖుఁడు }

దితి:—హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులతల్లి.

నారదుఁడు:—బ్రహ్మఋషి.

లీలావతి:—హిరణ్యకశిపునిభార్య.

ప్రహ్లాదుఁడు:—హిరణ్యకశిపుని కుమారుఁడు.

ఇంద్రుఁడు:—దేవరాజు.

వరుణుఁడు }
కుబేరుఁడు } దిక్పాలకులు.
యముఁడు }

బృహస్పతి:—దేవగురువు.

జయంతుఁడు:—దేవేంద్రుని కుమారుఁడు.

జమదగ్ని } ఋషులు.
భరద్వాజుఁడు }

చిత్రరథుఁడు:—గంధర్వుఁడు.

చండామార్కుఁడు:—శుక్రపుత్రుఁడు; ఉపాధ్యాయుఁడు.

త్రిలోచనుఁడు } బడిబాలురు.
కాలనాభుఁడు }

నృసింహమూర్తి:—నరసింహరూపమున నుద్భవించిన విష్ణువు.

మునులు, ద్వారపాలకుఁడు, పాములవాఁడు మొ.

ప్రహ్లాదనాటకము

ప్రథమాంకము

రంగము—సభామందిరము.

(పీఠముమీఁదఁ గూరుచుండి హిరణ్యకశిపుఁడును, విప్రజిత్త్యాది మంత్రులును, శంబరాది భ్రాతృతనయులును, పరివారమును ప్రవేశించుచున్నారు.)

విప్ర—ఓహిరణ్యకశిప మహారాజా! దేవరవారు సెలవిచ్చినది సర్వజన శ్లాఘాపాత్రముగా నున్నది. మీరు సత్వరముగా యుద్ధయాత్ర వెడలి ముల్లోకములును జయింపవలసిన దే.

హిర—ఓయివిప్రజిత్తీ! బుద్ధియందు బృహస్పతినిమించిన నీవంటి మంత్రియొక్క మంత్రబలమును, వీరాధివీరుఁడయిన హిరణ్యాక్షునివంటి తమ్మునియొక్క బాహుబలమును, సహాయములయియుండఁగా నాకీముల్లోకములనే కాదు సహస్రలోకములనయినను జయింపఁగలుగుట యెంతపని?

విప్ర—దేవరవారి మొగముముందఱ శ్లాఘింపవలసినది కాదు, కాని, తలఁచుకొన్నయెడల అసహాయశూరులయిన దేవరవారొక్కరే కోటిలోకములయిన క్షణమాత్రమున గోటమీటి వేయసమర్థులు. ఏదీ మీరు దండయాత్ర వెడలిరన్న వార్త చెవినిబడినప్పుడు నిద్రాహారములు

మానిపరితపింపక యేయింద్రులును గింద్రులును దేవరయెదుర ప్రతిఘటించి నిలుతురో చూతము. మీతమ్ముఁడు హిరణ్యాక్షుఁడును నిరుపమానమైన పౌరుషముచేత మీకు గోరంతయు తీసిపోవువాఁడు కాఁడు. అతనిపేరు తలంపునఁ బాఱినమాత్రమున భూపాలకులమాట యేటికి సమస్తదిక్పాలకులును గుండెలు తల్లడిల్ల వడవడ వడఁకుచుందురు. మీయాజ్ఞయైనచో, యతఁడొక్కఁడే దండెత్తి యరనిమేషములో సమస్తలోకపాలురనుగొని తెచ్చి మీపాదాక్రాంతులను జేయఁగలఁడు.

హిర—అతని శౌర్యసంపద అంటువంటిదే. నాయెడలఁగల భ్రాతృస్నేహముచేత భూమిని చాపగా చుట్టమన్నను వెనుకదీయక, అసాధ్యములయినను నిమిషములో సాధ్యములు చేయఁగలఁడు. అటువంటిశూరాగ్రేసరునిబలదర్పములు మనకుతోడయియుండఁగా, ఒక్కమూఁడులోకముల జయించిన మనకేమి ప్రతిష్ఠరాఁగలదు? చతుర్దశలోకములను గెలిచినను మనకేమి పౌరుషము? ఆహా! బుద్ధిహీనుఁడయిన బ్రహ్మదేవుఁడు మనవంటి అసాధారణ విక్రమధౌరేయులు పుట్టుదురని యెఱిఁగి అనంతకోటి లోకములను చేయఁడయ్యెనుగా!- అవునోయి శంబరకుమారా! ఆబ్రహ్మదేవుని బుద్ధిహీనతను గూర్చి నీవేమి తలఁచెదవు?

శంబ—(తనలో) ఆహా! రాజులయాన కెన్నఁడును మేర లేదు గదా? యోగులు మూఁడుమూరలభూమి లభించినను సంతుష్టిపొంది యుందురు; రాజులు మూఁడులోకములు లభించినను సంతుష్టిపొందరు. (ప్రకాశముగా) ఓ దేవా! ముదిమివచ్చినప్పుడెంతవారికిని మతులునిలువవుగదా! బ్రహ్మదేవుఁడు లోకపితామహుఁడయిన పరమవృద్ధుడగుటచేత ముందు దేవరవంటి శౌర్యధుర్యులుద్భవింతురన్న ఆలోచన లేక లోకకోటులనుసృష్టింపమరచియుండును. ఆకులవృద్ధునిమరపునున్నించి

మనమిప్పటి కీస్వర్గమర్త్యపాతాళలోకములు మాటితోనే తృప్తి నొందవలయును.

హిర—ఓయిముగ్ధుఁడా! కశ్యపవంశమునఁబుట్టి యిట్టినిండిన సభలో నాయుందర ఎంతపౌరుషహీనమయినపలుకు పలికితివి! నీతండ్రి హిరణ్యాక్షుఁ డీమాటవిన్న తా నెంత చిన్నపోవునో! సింహముకడుపున లేడిపిల్లపుట్టినట్లు అంతపౌరుషశాలికడుపున నీవంటి సాధుచిత్తుఁడుపుట్టుట సాధ్యమగునా? "అసంతుష్టా ద్విజానష్టా సంతుష్టా ఇవపార్థివా" అన్నవాక్యమును నీవు వినియుండలేదా? కుమారకా! ఉన్నదానితోనే రాజులు తృప్తినొందవలెనన్న నీమాటవిన్నచో, ఇప్పుడు రాజనీతి నభ్యసించుచున్న నీతోడి రాక్షసబాలురు నవ్వరా?

శంబ—ఓశౌర్యనిధీ! ముల్లోకములతోసంతుష్టి పొందవలెనన్న మాత్రముచేత నాయందు పౌరుషమునకు కొంతగలదని లేశమును భావింపఁబోకుము. మనకులమునకు మూలపురుషుఁడయి, కశ్యపునకు పితామహుఁడయి, మీకు ప్రపితామహుఁడయి, నాకు ప్రప్రపితామహుఁడయిన బ్రహ్మదేవునియొక్క లోపమును వెల్లడిచేయఁగూడదని అతనియందలి గౌరవముచేత నట్లంటినే కాని, ఆబ్రహ్మదేవుఁడే అన్యుఁడయ్యెనా మీరు బుద్ధిహీనుఁడని వట్టిమాటలతో సరిపెట్టితిరి కాని నే నయిననో నిజముగా నాకార్యములచేతనే ఆముది వేల్పునకు బుద్ధి చెప్పియుందును. "నీచోవదతినకురుతే నవదతికురుతేసజ్జనః" అన్న ఆర్యవచనము తాము విన్నదేకదా ? నీచులు చెప్పుదురు గాని చేయరు· సజ్జనులు చేసి చూపుదురుగాని చెప్పనేచెప్పరు. నాభుజవీర్యము, శౌర్యము, ధైర్యము, కార్యము వచ్చినప్పుడు మీరే చూచి మెచ్చుకోవలెనుగాని నేనిప్పుడు చెప్పనొల్లను.

హిర—ఔరా! కుమారకా! మాకు బుద్ధి వచ్చినట్లు ప్రత్యుత్తరము చెప్పితివిరా! నీబంధు వాత్సల్యమునకును సౌశీల్యమునకు నేను పరమానంద భరితుఁడనయినాఁడను. దితి కన్నకొడుకున కెన్నఁడయిన విక్రమహీనుండు పుట్టనేర్చునా? నేనిప్పుడు నీపౌరుషవాక్యములను బట్టి లేడికడుపుననే సింహముపిల్ల పుట్టినదని సంభావించెదను. అయ్యో! ముద్దుకుమారుని కర్ణరంజకములయిన ప్రతాపోక్తులువిని సంతోషించుటకిప్పుడు హిరణ్యాక్షుఁడు లేకపోయెనుగా!

(అప్పుడు ద్వారపాలకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

ద్వార—మహాప్రభూ! నమస్కారము. అలంబనుఁడురొఁజుచు పరుగెత్తుకొనివచ్చి దేవరవారితో ఏదోఅవ్యవధానముగా మనవిచేయ వలసినపనియున్నదని మొగము వ్రేలవేసుకొని గ్రుడ్లనీరు గ్రుక్కుకొనుచు వాకిట నిలిచియున్నాఁడు. సెలవయ్యేనేని, ఏలినవారి సన్నిధానమునకు వానినితీసుకొనివచ్చెదను.

హిర—వెంటనే తీసుకొనిరమ్ము.

ద్వార—చిత్తము మహాప్రభూ! (అని పోవుచున్నాఁడు.)

హిర—విప్రజిత్తీ! ఇప్పుడలంబసుని విచారమునకు కారణమేమయియుండును? మనకేమి కీడుమాట వినవలసి వచ్చునోకదా? యెందుచేతనోకాని యిప్పుడు నాయెడమకన్నును భుజమును అదరుచున్నవి. అలంబనుఁడీయుదయకాలముననమనహిరణ్యాక్షునివెంట వేటకయి బోయినవాఁడు. అడవిలో ఘాతుక మృగములచేత నాతమ్మునికేదయిన అపాయము కలిగియుండదుకదా!

విప్ర—మృగమాత్రముచేత హిరణ్యాక్షునకు హానికలుగునని దేవరవారు స్వప్నావస్థయందునుతలఁపకుఁడు. ఒక్కఘాతుకమృగము కాదు; ముప్పదిమూడుకోట్లదేవతలొక్కుమ్మొత్తముగావచ్చి మీఁదబడి

నను సీతమ్ముని సిగపువ్వు త్రెంపఁజాలరు. గొఱ్ఱెపిల్ల కోపదీపితంబగు సింహమును వధింపగలిగి నప్పుడును, లేడిపిల్ల బొబ్బలిడు బెబ్బులిని మ్రింగఁజాలినప్పుడును సీతమ్ముని ఘాతుకమృగమునొక వేళనొప్పింపఁ గలుగునేమో కాని అందాకకలుగనేరదు.

హిర—అట్లయిన, క్రూరులయిన దేవతలు సమయము వేచి ఘోరారణ్యములో ఒంటిగా సంచరించుచున్న నాతమ్ముని జ్ఞాతిద్వేషముచేత చుట్టుముట్టి చిక్కుపఱిచి యుందురేమో!

విప్ర—ఎలుకపిల్ల లొకపదిలక్షలువచ్చి పయినిబడినను గండు పిల్లిని బంధింపఁజాలునా? పిఱికిపందలయిన దేవతలెక్కడ? శౌర్యనిధియైన మీతమ్ముడెక్కడ? వారు మీతమ్ముని జిక్కుపరచుటెక్కడ? మీతమ్ముడు సాయంకాలమునకు కావలసినంత వేటమాంసముతో సుఖముగా యింటికి వచ్చిచేరును. మీరు లేనిపోని వ్యసనముపెట్టుకొకుఁడు. అలంబసుఁ డెవ్వనిచేతనో తన్నులుతిని దేహమునొవ్వనేర్చుచు దేవరవారితో మొఱ్ఱపెట్టుకొనుటకయి వచ్చియుండును.

అలం—(ప్రవేశించి శోకగద్గదస్వరముతో) స్వాస్వాస్వామీ! ననసమస్కారము. ఏలినవారి—(అని వడఁకుచున్నాడు)

హిర—అలంబసా! మాకడనీ వేమియుభయపడకమా బంటవై నీకెవ్వ రేయపాయము చేసినారో చెప్పు. మాపాలసేవకుఁడయిన నీ మనస్సునొప్పించి నేఁడుయమపురమునకు దారిచేసికొన్నవాఁడెవ్వఁడు?

అలం—(భయోత్కంపముతో) చెప్పుటకునోరాడదు. ఏమని చెప్పుదును? ఓపాపపుదైవమా! ఈపిడుగువంటి దుర్వార్తను ఈ మహారాజుగారి చెవినివేసి హృదయము పగిలిఁపునని ముందుగా నానొసటనె వ్రాసిపెట్టితివా?

హిర—ఓంబా! అప్రియవార్త చెప్పవలసివచ్చునని శంకింపక జంకుమాని చప్పున చెప్పివేయుము. నీవుచెప్పక ఆలశ్యము చేసినకొలఁదిని మామనస్సునందు సంతాప మధికమగుచున్నది.

అలం—(పాదములమీఁదబడి) అడవిలో తమసోదరునితోఁ గూడ ప్రాణములు విడువక రాతిగుండె వహించి దుర్భరమయిన యీశోకవార్త నింతదూరము తీసికొనివచ్చి మిమ్ముకూడ దుఃఖసముద్రములో ముంచునంతటి పాపమునకొడిగట్టుకొన్న పాపాత్ముఁడనయిన నన్ను పాపమనక సంహరించి నామనోవేదనమును పోఁగొట్టుడు.

హిర—హా! భ్రాతా! హా! లోకైకవీరా! హా! అసహాయశూరా! నీవింతబలఁగము గలవాఁడవయ్యును మహారణ్యమధ్యమున దిక్కుమాలి యేకాకివయి ప్రాణములువిడువవలసిన వాఁడవయితివా? ఘోరశత్రువులు వెనుకపాటునపలువురుపైబడి చేయాడనీయకగదలతోను ఖడ్గములతోను నిన్నుపడనడిచినప్పుడు అన్నయిననన్ను తలచుకొని యెంతవిలపించియుందువో? అట్లెదురుపాటున పయిఁబడక శత్రువులు నీయెదురనిలిచి ధర్మయుద్ధము చేసియుందురేని, లక్షలనైనను కోట్లనయినను మదపుటేనుఁగుకాలికింద చీమలనునలుపునట్లు నలిపివేసియుండవా? నీశౌర్యవైభవము నేనెఱుఁగుదును. ఏమరుపాటునవచ్చి చుట్టుముట్టినను నీవెందఱినో మట్టుపెట్టి భూమికిబలిపెట్టక ప్రాణములువిడిచియుండవు. అలంబసా! నాముద్దుతమ్ముని దొమ్మిచేసి చంపిన పాపాత్ములెవ్వరో ముందుగా వాక్రుచ్చుము. ఆచంపిన దుష్టాత్ముడు ప్రళయకాలరుద్రుఁడైనను వానిని నాచేతులకసిదీఱ పొట్టచీల్చి చంపి భూమిమీఁద రక్తనదులను ప్రవహింపఁజేసి, వానిభార్యల కన్నీటితో నాసోదరునకుదకప్రదానము చేసినదాఁక నాకోపము దీఱదు.

శంబ—(ఏడ్చుచు) అలంబసా! నాతండ్రిని పొట్టబెట్టుకొన్న దురాత్ముఁడెవ్వఁడో వేగిరము చెప్పుము. వాఁడు చేపవలె నీటిలో

చొచ్చినను, తాబేలువలె కాలు చేతులు ముడుచుకొని కొండక్రింద నడఁగినను పందివలె గుహలు దూఱినను వెదకిచంపి నాతండ్రి ఋణము తీర్చుకొనెదను.

అలం—అయ్యా! ఒక్కమాయపంది యెక్కడనుండియో బాణమువలె వచ్చి మీఁదబడి కొమ్ముతోఁ పొడిచి మీతండ్రిని నేల పాలు చేసినది.

హిర—పందియేమి? సోదరుని పొడిచి పడవేయుట యేమి? అట్లుజరగదు. ఇవి పట్టి మతిమాలిన మాటలు.

అలం—దేవర పాదములతోడు. నామాట రూఢిగానమ్ముడు. నడికొండవలె ఒక యడవిపంది యెక్కడనుండియో ఆకస్మికముగా వచ్చి మీసోదరునిమీదపడి వజ్రాయుధముకన్నను వాఁడియైన కొమ్ముతో కొట్టగా నేను నాకనులార చూచినాను. ఆదెబ్బతో హిరణ్యాక్ష మహారాజు నేలమీఁదనిఱుచుకొనిపడి, కొండనుండిపాఱు సెలయేఱులవలె దేహమునుండి రక్తధారలు కారఁ విలవిల తన్నుకొన సాగెను. అది యెక్కడిపందియో కాని సామాన్యపు పంది కాదు.

విప్ర—ఈమూఢుఁడు తప్పత్రాగి వచ్చి తప్పుడుమాటలు వదరుచున్నాడు. మీరు వీనిమాటలు పాటిగాఁ బట్టఁబోకుడు.

హిర—వీనికన్ను లెఱ్ఱగా నున్నవి; శరీరముపడఁకుచున్నది; మాటతడఁబడుచున్నది. వీఁడుత్రాగివచ్చినట్లే నాకునుతోఁచుచున్నది.

ద్వార—(ప్రవేశించి) స్వామీ! మన యువరాజుగారితో వెళ్ళిన దుర్ముఖుఁడువచ్చి దేవర సమ్ముఖమున విన్నవింపవలసిన దేదో యున్నదని వాకిట నేడ్చుచు నిలువఁబడి యున్నాఁడు.

హిర—వానిని శీఘ్రముగా తీసికొనిరమ్ము.

అలం—నామాట నమ్మరేని నాకంటెముందుగా బయలు దేఱిన యీ దుర్ముఖుని నడుగుఁడు. ఆమాయ వరాహముపోటుచేత

మొదలు నరికిన తరువువలెనే మీసోదరుఁడు నేలకూలఁగానే వెంట నున్న భృత్యులందఱును రాతిమీఁదకొట్టిన గాజుపెంకులవలె నానా ముఖముల చెల్లాచెదరై ప్రాణభీతిచేత పాఱిరి.

దుర్ము—(ప్రవేశించి) స్వామీ! నమస్కారము. మాప్రభువు హిరణ్యాక్షమహారాజు.........(అని యేడ్చుచున్నాఁడు)

శంబ—హా! తండ్రీ! (అని పీఠముమీఁద సోలుచున్నాఁడు)

హిర—నేను వినలేను, హిరణ్యాక్షున కెంతముప్పు సంభవించినది; అతఁడూపిరితోనున్నాఁడా? హా! సోదరుఁడా! (అని మూర్ఛపోవుచున్నాఁడు)

విప్ర—(శైత్యోపచారము చేయుచున్నాఁడు)

అలం—(దుర్ముఖు నీవలకులాగి రహస్యముగా) దుర్ముఖా! నీవుభయపడి నాకంటె ముందుగానే పరుగెత్తుకొనివచ్చితివే. ఇంత జాగేల చేసితివి?

దుర్ము—(ఏకాంతముగా) నేను నీవలెభయముచేత పరుగెత్తుకొని పోలేదు. నాయేలినవారికి సంభవించిన విపత్తును ముందుగా హిరణ్యకశిపు మహారాజుగారికి నివేదించి యీప్రభువునక్కడకుతీసుకొని పోవలెననికొంతదూరము పరుగెత్తుకొనివచ్చితిని. కాని యేలినవారట్టి దురవస్థలో నుండఁగా విడిచివచ్చుట భృత్యధర్మము కాదని, యింతలో మరలతలఁచుకొని, 'నాస్వామిప్రాణములుగొన్న యీవరాహముచేతచచ్చి స్వామితోడ స్వర్గలోకసుఖమైనను అనుభవింపపోవలెను' అను నిశ్చయముతో నేనుమరల వెనుకకుపోయితిని. ఆపాడు పంది యెక్కడమాయమయ్యెనో కాని యెంత వెదికినను కనఁబడలేదు.

అలం—(రహస్యముగా) నీవు పాఱఁబోతవయి ఆపందితల నఱకలేకపోయితివిగాని, నేనాపందితలను నా చేతిలోనియీఖడ్గముతో

ఒక్క వేటున రెండు ఖండములుగా ఖండించి స్వామియెడ ఋణముక్తుఁడనయి నీకంటె ముందుగానే ప్రభువారికీవార్త తెచ్చి విన్నవించినాఁడను.

దుర్మ—నీవు నఱికినప్పు డాపంది జీవముతో నున్నదా?

అలం—అది మన హిరణ్యాక్ష మహారాజుగారి యీటెపోటు తిని కాబోలు నేనువచ్చుత్రోవలో చచ్చినట్లు కదల మెదలక పడియున్నది. కాని నేనీకత్తితో నఱకఁగానే కదలి మొండెమొక ప్రక్కకును తలయొక ప్రక్కకును పోయినది.

దుర్మ—(రహస్యముగా) సరిసరి! ఆపంది మేముప్రొద్దున వేటాడి పొగడచెట్టుక్రింద చంపిపడవేసినదే. నేనిప్పుడు వచ్చినప్పుడు దాని తలనఱికి యుండగా చూచి, ఆపని యెవ్వరు చేసి యుందురా అని సందేహపడితిని. అది నీపనియైనట్లిప్పుడు తెలిసినది. నీవు చచ్చినపందిని నఱికినపోటుబంటవు.

అలం—మెల్లగామాటాడు. ప్రభువులు మూర్ఛతేరుచున్నట్లున్నారు.

దుర్మ—నేనింతకంటె మెల్లగా ఏకాంతమూడలేను. నన్నెవ్వరైన మెల్లగా మాటాడుమని బోధించినపక్షమున, నిద్రపొమ్మని భేరీని జోకొట్టినట్లగును.

అలం—నీవిప్పుడు మఱింత బిగ్గరగా మాటాడుచున్నావేమి పాపము? ఊరుకో వారికి వినబడునేమో! నేను చచ్చినపందిని పొడచిన పోటుబంటనయితే, నీవు పందిపాఱిపోయిన తఱువాత తఱుముకొనిపోయిన పెద్దబంటవుకావా!

విప్ర—ఓతాగుబోతులారా! మీరు మీలో నేమో గుసగుసలాడుచున్నారు. రాజుగారికి తెలియవచ్చుచున్నది. వృధా శ్రమ కలుగచేయక, నిజముగా హిరణ్యాక్ష మహారాజు వరాహముచేతనే సంహారింపబడెనేమో చెప్పుడు.

అలం—నా ప్రమాణపూర్వకముగా వరాహముచేతనే చంపబడినాడు.

దుర్మ్య—వరాహముచేత చంపబడుట సత్యమే.

హిర—(మూర్ఛతేరి నిట్టూర్పువుచ్చి) హా! తమ్ముడా! సింహశతముల నవలీలగా చంపినవానికి చెవులపిల్లిచేత చావవలసిన గతి పట్టినదిగదా! హా! నాముద్దుకుఱ్ఱా! నిన్నుబాసి నాప్రాణము లెట్లునిలుపుదును?

శంబ—హా! తండ్రీ! తొడమీద కూర్చుండబెట్టుకొని తల నిమిరి నన్నెవ్వరింక ముందు ముద్దుపెట్టుకొందురు? నాకింక రాజనీతులు బోధించి బుద్ధులుచెప్పువారెవ్వరు? నాశరీరమించుకంత నొచ్చిన వేయివిధముల పరితపించి మందులు మాకులు వేసి నన్నింక ఆదరించువారెవ్వరు? హా! తండ్రీ! హాప్రియజనకా! దిక్కుమాలిన నన్నును నాతల్లిని నీ వెవ్వరికొప్పగించి పోయితివి?

హిర—ఓశంబరా! ఇంక మాతండ్రిని నేనెట్లు తేనేర్తును? తండ్రిపోయిన బిడ్డలను మిమ్ముంజూచి దుఃఖమెట్లు సహింపనేర్తును?

విప్ర—ఓమహారాజా! శంబరాదులనోదార్చి వానికి బుద్ధిచెప్పి దుఃఖముడుపవలసిన మీరే యీప్రకారముగా వావిడిచి యేడ్చుచు తండ్రిపోయిన బిడ్డలను మఱింత అడలంబెట్టుట మీవంటి వివేకులకు తగునా? మీకుగల ధీరత్వ మిప్పుడెక్కడకు పోయినది? ఆపదలు వచ్చినప్పుడే ధైర్యము లేకపోయినయెడల, ఆధైర్యము మఱియెప్పటికి? పోయినవారి నిమిత్తమయి అజ్ఞానివలె చింతించుట మీకుతగునా? ఎక్కడితమ్ములు? ఎక్కడియన్నలు? ఎక్కడిబంధువులు ఏటిలో కొట్టుకొనిపోవు కఱ్ఱలవలె కాలవశముచేత నొకచోట కూడుకొని కొంతదూరము కలిసియుండి కాలవశముచేత మరల విడిపోవుచుందురు. కాబట్టి పోయినవారికయి చింతపడవలసిన పనిలేదు. మీతమ్ముని సంహరించినవాడు మాయావరహా

రూపుడయివచ్చిన కేవల విష్ణుమూర్తిగాని మఱియొకడు కాడు. సామాన్యవరాహమున కెప్పుడును హిరణ్యాక్షునిబోలిన జగద్విఖ్యాత సత్త్వుఁ వధించునంతటిబలము కలుగనేరదు. మనము శివభక్తులమగుటచేత ద్వేషమువూని మనరాక్షసకులమును విష్ణు డెప్పుడును బహువిధమాయోపాయములచేత వెదకి చంపుచుండును. చేతనయినచో నీవాతనిపగసాధించు ఉపాయము చింతింపుము.

హిర—అవునోయివిప్రజిత్తీ! నీవుతత్త్వమును బహుచక్కగా కనిపెట్టినావు. నాతమ్ముని మట్టుపెట్టినపాపాత్ముఁడు తప్పక విష్ణుడే. సందేహము లేదు. (రోషముతో) మగటిమికలవానివలె ఎదుటనిలిచి యుద్ధము చేయక పందివలెచాటునుండివచ్చి పొడుచుట విష్ణువునకేమి పౌరుషము? నాయెదుటఁబడక అదృశ్యుఁడయి యిప్పటికిబ్రతికిపోయి నాడుగాని, ఒక్కసారి నాకన్నులయెదుటఁ బడినపక్షమున విష్ణునిగిష్ణుని నాకత్తికి బలియియ్యనా? అదిగో అంతఃపురములో పుత్రమరణవార్త తెలిసికొనబోలును మాయమ్మ దితిదేవి పుత్రశోకముచేత ఱొమ్ము మోదుకొని విలపించుచు సభామందిరమువంక వచ్చుచున్నది.

[అప్పుడు దితి ప్రవేశించుచున్నది]

దితి—హా! పుత్రకా! హా! తండ్రీ! నీతల్లిని నన్ను దుఃఖముల పాలుచేసి యీలోకమును విడిచిపెట్టి నీవుమాత్రము స్వర్గలోకసుఖ మనుభవింపపోతివా? ప్రాణసమానుడైన కొడుకుపోయెనని వినియు నాప్రాణములు బొందిని బాయకున్నవి! నేనెంత కఠినచిత్తురాలను! పిడుగువంటి యీదుర్వార్త నాచిత్తము సోఁకియు గుండెలు పగులకున్నవి! ఓయీశ్వరుఁడా! నీవు నాగుండెలు రాతితోనో యినుముతోనో చేసియుందువు. నేనింకనుఎటువంటికష్టములుచూడనోచితినో, యింతటి యాపదవచ్చియు బ్రదికియున్నాను. అన్నా! హిరణ్యాక్షా!

ఈనీకొడుకులను నీయన్నను నన్నును ఎవ్వరి కప్పగించిపోయినావు! మాకుదిక్కెవరు!

హిర—అమ్మా! నీవు శోకముమాని ఊరడిల్లుము. చచ్చినవానికయి వగచిన కార్యమేమి? నీవు వేయేండ్లుదుఃఖపడినను పోయిన కొడుకు మరల లేచిరాడు. ఈబ్రతికియున్నవారిని చూచి దుఃఖము మ్రింగికొమ్ము. ఎక్కడనుండి వచ్చెనో అక్కడికిపోవుట ప్రాణికోటి నైజము. ఎవ్వరును శాశ్వతముగా బ్రతుకువారు లేరు. మనమును ఎప్పుడో ఉన్నట్లేయుండి ప్రాణములు విడుతుము. అందఱికిని చావు సామాన్యమేయయినను, అజ్ఞానముచేత మనమేమో చావనివారమైనట్లు చచ్చినవారి నిమిత్తమయి యేడ్చుచుందుము. ఓ వెఱ్ఱితల్లీ! నీవు పోయిన కొమారుని తలఁచుకొని యేడువవలసినపని యేమున్నది? ఎన్నాళ్లుబ్రతికినను చావెప్పుడయినను ఉన్నదే. భూమిమీద జన్మమెత్తినతరువాత రాజయినవాడు యుద్ధభూమియందు వైరివీరులను నిర్వక్రపరాక్రమముతో గెలువనయినను గెలువవలెను; లేదా ఱొమ్ము గాయములతో చచ్చి వీరస్వర్గమునైనను పొందవలెను. నీకొడుకు బ్రతికిన దినములలో సకలరాజులను ఘోరయుద్ధములో జయింపను జయించెను; కడపట ఱొమ్ముగాయముతో చచ్చి వీరస్వర్గమును చూఱగొనెను. ఈరెండును పొందినవానినిమిత్తమయి యేల ఖేదపడియెదవు? అమ్మా! నీవుశోకముమాని అంతఃపురములో శోకించుచుండు నీకోడండ్రకు శోకోపశమనము చేయుము.

దితి—నాయనా! హిరణ్యకశిపా! నీమాటలచేత నాదుఃఖము శాంతిపొందినది. అయినను కారణమేమో తెలియదుకాని నామనస్సులోని పరితాపమడఁగకున్నది. పుత్రశోకముస్వాభావికము. ఎంత తీసివేసికోవలెనని ప్రయత్నముచేసిననుపోదు. ఎప్పుడును చావనికొడుకులను కనుటకయి అదితియేమితపస్సుచేసినదో! నాయనా! కోడండ్ర

దుఃఖమును మాన్పుటకయి నేనంతఃపురమునకు పోయెదను. నీవును శంబరాదికుమారులను వెంటబెట్టుకొనివచ్చి నీతమ్మునికి దహనాది సంస్కారములకు ప్రయత్నింపుము. (అనివెళ్ళుచున్నది.)

హిర—విప్రజిత్తీ! హిరణ్యాక్షుఁడు పోవుటచేత నాకిప్పుడు కుడిభుజము పడిపోయినట్లున్నది. నేనిప్పుడసహాయుఁడనయి ఱెక్కలు తెగిన పక్షివలె నయినాడను. మాఅమ్మ యిప్పుడుతపస్సుమాటజ్ఞాపకముచేసినది. తపస్సుచేత సాధింపరాని కార్యము లేవియు లేవు. పూర్వము మనపెద్దలు తపస్సుచేసియే సర్వార్థసిద్ధులను పొందినవారు. నేనిక ఈహిరణ్యాక్షుని ఉత్తరక్రియలుజరపఁగానే మంధరగిరికితపస్సు నిమిత్తమైపోయెదను. నేను తపస్సిద్ధిపొందివరములనుగైకొని వచ్చిన మీఁదట మనము సమస్తశత్రువులను సాధింతము. నేను తపస్సునకు పోయియుండు కాలములో నా రాజ్యభారమునంతను ఈశంబరునియందు నిలిపెదను, నీవెట్లైతనికి సహాయుడవై నేనులేని లోపము లేశమును లేకుండ రాజకార్య భారమును నడపెదవో!

విప్ర—దేవరవారి యనుగ్రహముండఁగా యేవిధమయినలోపమును రాదు. మనశంబరుని మీనూ అగాఁజూచుకొనుచుమీరుస్వయముగా ఉండి చూచుకొనుచున్నట్లే రాజ్యభారమునునిర్వహించెదను.

హిర—ఇంట చూలాలు లీలావతి యుండునుసుమా! దేవినెట్లాదరించి నావియోగదుఃఖమామె లేశమును పొందకుండునట్లు విచారించెదవో?

విప్ర—దేవిగారిని మాకన్నతల్లినిగాభావించుకొని, వారికిసమస్తోపచారములను నడపించుచు, మాచేతనయినంతవరకు మీరులేని లోపమేదియు కనఁబడకుండఁ జేసెదను.

హిర—శంబరకుమారుఁడు రాజకార్యములందంతగా అనుభవశాలి కాఁడు. సామదానాద్యుపాయము లెవ్వరియందే ప్రకారముగా

ప్రయోగించవలెనో యీతనికి చక్కగా బోధించి, మంత్రివై యుండి యు సమస్తకార్యములును నడిపింపుము—ఓశంబరా! నీవీవిప్రజిత్తి యాలోచనయందు గౌరవముంచి, నేను తపస్సుచాలించి, మరల వచ్చుపర్యంతమును ఇతని యాలోచనప్రకారము నడుచుచుండుము.

శంబ—దేవర యాజ్ఞను శిరసావహించి చేసెదను.

హిర—ఓయివిప్రజిత్తీ! దేవతలెప్పుడును మనకు విద్వేషులు. ఆగర్భశత్రువులనుండి ఉపద్రవమేమియు పుట్టకుండ నీవప్రమత్తుడవయి యంతఃపురమును రాజధానిని సహస్రముఖముల రక్షింపుచుండవలయునుజుమీ! యేమో చెప్పితినని అశ్రద్ధచేయక నీవుబహు జాగరూకుఁడవయి యుండవలెను.

విప్ర—ఈసంగతి దేవరవారు నాకు వేఱే శలవియ్యవలెనా? నేనొక కన్నెప్పుడును దేవతలమీఁద నే వేసియుంచెదను. వారికి విష్ణుదేవుఁడు పాలకుడు. అతఁడెప్పుడేమి మోసముచేయునో యని మాత్రము నామనస్సు సందేహపడుచున్నది.

హిర—విష్ణువు పేరుచెప్పిన నాయొడలు మండుచున్నది. అతనిని రూపుమాపి నాసోదరుని చంపినపగ సాధించువఱకు నాకు నిద్రపట్టదు. అతనిని చంపుదమన్నను రూపము కనఁబడదు; వెదకుదమన్నను ఉన్నస్థలము తెలియదు. అతఁడు యజ్ఞములయందును, స్వాధ్యాయములయందును, బ్రాహ్మణులయందును. ఋషులయందును, విష్ణుభక్తులయందును, ఉండునని చెప్పుదురు—ఓ రాక్షసులారా! మీరిప్పుడే నాయాజ్ఞను శిరసావహించిపోయి యజ్ఞములు పాడుచేసి, తపస్సులు చెఱిచి, స్వాధ్యాయములు దగ్ధముచేసి, బ్రాహ్మణులనుజంపి, మానులను భంగపరచి, విష్ణుడొక్కసారిగా నశించునట్లు భూమినంతయు కోలాహలము చేసిరండు పొండు.

దుర్ము—చిత్తము మహాప్రభూ! (రాక్షసులందఱును పోవుచున్నారు)

శంబ—(తనలో) క్రోధావేశముచేత పరవశులయియున్నవారికి ఉచితానుచితవివేక ముండదుగదా! పాపము! ఈయన తనతమ్ముఁడు చచ్చినాఁడన్న రోషముచేత నిష్కారణముగా సాధువులను బాధ చేయ బంపుచున్నాఁడు.

హిర—ఓయీ! శంబరా! మీతండ్రికి ప్రేతసంస్కారము చేయవలెను. మనముపోదము రా. విప్రజిత్తీ! నీవుకూడవచ్చి కావలసిన పరికరములను సిద్ధముచేయింపుము.

విప్ర—చిత్తము. (అందఱును పోవుచున్నారు)

ద్వితీయాంకము

రంగము—సభామందిరము

[అలంబసుఁడును, దుర్ముఖుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

అలం—ఓరీ దుర్ముఖా! మొన్న దేవేంద్రుఁడు మన మహారాజుగారు తపస్సునకు వెళ్ళినకాలములో మనపట్టణముమీఁదికి దండెత్తివచ్చి నగరుచూఱగొని, రాణిగారిని చెఱగొని పోయినప్పుడు నిన్నుఁ జంపినారన్నారే నిజమేనా?

దుర్ము—నేను చావలేదు. బహురాక్షసులు ఘోరయుద్ధము చేసి చచ్చినప్పుడు శూరాగ్రేసరులలో నన్నొక్కనినే దేవతలుచంప లేకపోయినారు. అంతఘోరయుద్ధము జరిగినప్పుడు శంబరవిప్రజిత్త్యాదులకయినను కాయములనిండ గాయములుతగిలినవి కాని నాశరీరము మీఁద ఒక్కగాయమైనను తగులలేదు. ఇది మహావిచిత్రము కాదా?

అలం—ఈవిచిత్రమున కేమిగాని నీవిప్పుడు చచ్చినావో లేదో నిజముగా చెప్పు. నేనిప్పుడునీతో పరియాచకమాడుచుండలేదుసుమా. అబద్ధమాడిన పక్షమున మనప్రభువు పాదములతోడు నిజము చెప్పు.

దుర్ము—నేను నిజముగానే చావలేదు. కావలసిన పక్షమున ఈసంగతి న్యాయసభలో వేయి ప్రమాణములుచేసి చెప్పఁగలను. నిన్ను చంపుకొన్నట్టు సత్యముగా నేను చావలేదు. నీయెదుట నేను ప్రత్యక్షముగా నిలుచుండి మాటాడుచు స్వయముగా చెప్పుచుండఁగా నామాట నీవేల నమ్మకున్నావు?

అలం—నీమాటయందు నాకు నమ్మకము లేదు. నీవీవఱకబద్ధములాడి నన్నెన్నిసారులో మోసముచేసినావు. ఈమాటలుకూడా పెనుమోసమయినవే యుండును. నీ వెక్కడను కనఁబడలేదు. చచ్చితివని నాతో విరోచనుఁడు చెప్పినాఁడు. అతఁడెప్పుడును కల్లలాడువాఁడు కాఁడు. నేనతని మాటనే విశ్వసించెదను.

దుర్ము—నీకు నామాటయందు నమ్మకము లేకపోయిన యెడల, నా దేహముతడవిచూచి ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొమ్ము. అక్కడికిని నమ్మకము పుట్టనిపక్షమున పదిమంది రాక్షసులకు లంచమిచ్చి ప్రమాణముమీఁద సాక్ష్యమిప్పించెదను.

అలం—(దుర్ముఖుని దేహము తడవిచూచుచు) ఇది పిశాచ దేహము కాదుగదా? ఇది నిజమయిన దేహమే అయిన పక్షమున చావకపోయినప్పటికిని యుద్ధములో గాయములుతగిలియుండవలెను. గాయములు లేవుగనుక ఇదినిశ్చయంగా మాయ దేహము. ఇది కేవలము రాక్షసమాయ. సందేహము లేదు. నీవుచచ్చినమాటయిఁకసిద్ధాంతమే.

దుర్ము—నాఅద్భుత సామర్థ్యముచేత గాయములుతగులకుండ విచిత్రముగా తప్పించుకొన్నానని నీతో నేనిప్పుడు చెప్పలేదా?

అలం—ఎట్లు తప్పించుకొన్నావు?

దుర్మ్మ—కోతులగుంపుతోకలసి యొక చెట్టుమీఁద కూరుచుండి నాసహాయము కావలసివచ్చినప్పుడుదిగివచ్చి దేవతలను ఖండఖండములు చేయవలెనన్న యుద్దేశముతో ఎవరెవ రేలాగున యుద్ధము చేయుచున్నారో చూచుచున్నాను. దేవదానవులు లక్షమంది నేనున్న చెట్టువద్దకువచ్చినను, ఆమందలోనన్ను పెద్దగద్దెరగానిగాభావించినారే కాని నన్నొక్కరునుఆనవాలుపట్టలేకపోయినారు. ధూళిపయికిలేచుటచేత ఎవరెవ రేలాగున యుద్ధముచేసినారో యెవరుచచ్చినారో తెలిసినదికాదు గాని, యుద్ధముతీఱి సందడి యడఁగినతరువాత దేవతలు నిర్మూలమైనారని, రాక్షసులకు విజయముకలిగినదని సంతోషించుచు దిగివచ్చినాను. అప్పటికప్పుడే దేవతలు లీలావతీదేవిని చెఱగొని పాఱిపోయినారనివిని, నాకు మహాకోపమువచ్చి దేవతలనందఱిని నాకోపాగ్నికి పూర్ణాహుతి చేయవలెనని భోజనమయినతోడనే బయలుదేఱి మహావేగముగా తఱుముకొనిపోయినాను. నేనువెనుక వచ్చిపోదునని నాకు జడిసికాఁబోలును దేవతలొక్కరును నాకంటఁబడక కాకులవలె ఆకాశమార్గమునఎగిరిపోయి స్వర్గములోదూఱి ప్రాణములుదక్కించుకొన్నారు. నాసహాయము పొందకపోవుటచేత మనరాక్షసులకు పరాభవము కలిగినదే కాని నేనున్నయెడల అసురులకపజయముకలుగదు. చూడు. ముందు నేను హిరణ్యకశిప మహారాజుగారితోపోయి దేవతలు మనల నవమానపఱిచిన ఋణము వడ్డీతోకూడ కక్కించివారి నెట్లు బాధపెట్టెదనోచూడు.

అలం—అయ్యో! హిరణ్యకశిప మహారాజుగా రన్నతోడనే జ్ఞప్తికివచ్చినది! తపస్సుచేసి వరములుపొంది వేంచేయుచున్నహిరణ్యకశిప మహారాజుగారిని ఎదుర్కొనితోడుకొని తెచ్చుటకయి మనవిప్ర

జిత్తి మొదలయినవారు పోవునప్పుడు ఇన్నిసభామంటపమునలంకరించి పీఠములను వేయనియమించినారు. అదిగో వాద్యముల మ్రోఁత వినఁబడుచున్నది. వారు వేంచేయుచున్నట్లున్నారు. వేగిరము పీఠములను తగిన స్థలములలో వేయవలెను.

దుర్మ—నన్ను నీకీపనిలో సహాయము చేయుమని పంపినారు. అడిగినపక్షమున, ఈయలంకారమంతయు నేనే చేసితినని మనవి చేయుమా. నాకువచ్చెడు బహుమానములో సగమునీకిచ్చెదను. (అని యిద్దఱును పీఠములను సవరించుచున్నారు.)

(అప్పుడు హిరణ్యకశిపుడును, విప్రజిత్తియు, శంబరుఁడును, పరివారమును వచ్చి అర్హస్థానముల నుంచుచున్నారు.)

హిర—(పీఠముమీఁద కూరుచుండి) ఓయీ! విప్రజిత్తీ! నీవు కూరుచుండుము. శంబరకుమారా! నా చేరువకువచ్చికూరుచుండుము.

విప్ర—మహాప్రసాదము.

హిర—మాతపోవృత్తాంతము త్రోవలో ఆరంభించియు, ప్రసంగాంతరముచే చెప్పలేదు. ఇప్పుడువినుము. మేము మందరపర్వతాగ్రము చేరినకథ విన్నావుగదా?

విప్ర—విన్నాను. తరువాతివృత్తాంత మానతియ్యవలయును.

హిర—నే నాపర్వతాగ్రమున ఒంటికాలితో బొటనవ్రేలిమీఁద నిలువబడి తెప్పవాల్చక సూర్యునివంక తేఱిపారఁ జూచుచు, ఊర్ధ్వబాహుడనయి, కొంతకాలముజలాహారుఁడను, కొంతకాలము వాయుభక్షకుఁడను, కొంతకాలము నిరాహారుఁడను, అయి పరమ నిష్ఠతో ఘోరతపస్సు చేసితిని.

విప్ర— దేవరవారు పరమదారుణముగా మహోగ్రతపస్సు చేసినారు. ఇట్టి దారుణోగ్రతపస్సును మున్నెప్పుడును ఎవ్వరును చేసియుండరు.

హిర—అట్టితపస్సెవ్వరును ఏయుగంబులను జేసియుండరు. నేనునిశ్చలతపోసమాధినుండఁగా నా దేహమంతయుపుట్టలుపెట్టి మేదోమాంసములు చెదలు తినివోయినవి; నాజడలగుంపులలోపిట్టలుగూళ్ళు కట్టినవి; చెవులలో చెట్లు మొలచినవి. నాతపోవహ్నిముల్లోకములను ముంచుకోనఁగా దేవతలు భయపడి బ్రహ్మదేవుని యొద్దకుపోయి మొఱ్ఱలు పెట్టుకొనిరఁట.

శంబ—దేవతలెప్పుడును పరులతపస్సులకు విఘ్నముచేయు దుస్స్వభావులే. తమకు వెఱచికాఁబోలును మీావిషయములో తామట్టి పనిని మానుకొన్నారు.

హిర—కార్యము లేకపోయినదిగానిఆదుష్టులు తమ ప్రయత్నమును మాత్రము మానలేదు. వారు కనకాంగియనెడి యప్సరసను సింగారించి, ఆటలచేతను పాటలచేతను తేనెమాటలచేతనునన్నువలపించి, నాతపస్సు చెఱిచిరమ్మని పంచిరిగాని, ఆయప్సరసవచ్చి నా నిస్తాగరిష్ఠత కచ్చెరువుపడి, నన్ను సమీాపించి భీతిపొంది తన వచ్చిన దారినే మరల స్వర్గమునకుపోయి, నన్ను మరులుకొల్పతన చేతఁగాదని చెప్పి వేసెనఁట! ఈసంగతిబ్రహ్మ దేవుఁడు నాకు వరములిచ్చు నప్పుడు చెప్పినాఁడు.

విప్ర—దేవరవారు బ్రహ్మదేవునిచేతఏయేవరములను పొంది నారో వినుటకు నామనస్సులో కుతూహలమగుచున్నది. దేవరవారనుగ్రహించి నన్ను కృతార్థుని జేయవలయును.

హిర—దేవతల ప్రార్థనలచేతనుఁ గాఁబోలును బ్రహ్మదేవుఁడు భార్యాసమేతుఁడయి నేను తపస్సుచేయుచున్న మందరగిరికివచ్చి నా తపస్సుకుమెచ్చి, కరుణాకటాక్షవీక్షణముచేత తనకమండలదివ్యోదకము నాశరీరముమీాఁద ప్రోక్షించి,వజ్రశరీరుఁడనయి కన్నులువిచ్చి

చేతులుజోడించికొని వినయభయభక్తులు ముప్పిరిగొనఎదుటనిలువఁబడియున్న నన్ను తన చల్లనిచూపునఁజూచి, నాధైర్యస్థైర్యాదులను తపోనిష్ఠను బహువిధముల శ్లాఘించి, కోరినకోరికలిచ్చెదనడుగుమని యానతిచ్చెను.

శంబ—అహా! పితామహుఁడు భక్తవత్సలుఁడుగదా?

హిర—ఆకరుణానిధి తన చల్లని కరపల్లవములతో నామేను నిమురుచు వరములడుగుమనిన, నేనును భక్తిపూర్వకముగా ప్రణామంబుచేసి ముకుళితకరములుఁడనై బహువిధముల స్తుతించి, ప్రసన్నుఁడయియున్నయాహిరణ్యగర్భునిముఖమునదృష్టినిలిపి, భూమియందును జలమునందును, అగ్నియందును, వాయువునందును, ఆకాశమునందును రాక్షసులచేతను దేవతలచేతనునరులచేతనుమృగములచేతనుపాములచేతను పక్షులచేతను శస్త్రాస్త్రములచేతనుచావులేనిబ్రతుకును, యుద్ధముల నెదురులేనిశౌర్యమును లోకపాలకుల నతిక్రమించి త్రిభువనవిజయముపొందుశక్తియు, కోరితిని. భక్తజనమనోభీప్సితార్థ ప్రదాతయైన యావిధాత కోరినవరములన్నియు నిచ్చి, నన్నుదీవించి, తానంతర్హితుఁడయ్యెను.

విప్ర—ఇప్పుడు మేమందఱమును ధన్యులమయినారము. ద్రోహులయిన యాదేవేంద్రాదుల గర్వమడఁచి వారియైశ్వర్యము నపహరించి మన పగతీర్చుకొనుట కిప్పుడుగదా సమయమువచ్చినది!

హిర—హిరణ్యాక్షుని వరాహమయి వధించిపోయిన వైరము సాధింప ముందుగా విష్ణుమూర్తిని వెదకి సంహరింపవలెను. మాతల్లిగారును, అంతఃపురమున లీలావతిదేవియు, కుశలులయి యున్నారు కదా? మేము తపశ్చరణమునకు పోవునప్పటికే లీలావతి గర్భవతియై యున్నదే. మాకావల పుత్రలాభము కలిగినదా? పుత్రికాలాభము కలిగినదా?

విప్ర—అందఱును సుఖులయి యే యున్నారు కాని—

హిర—(త్రుళ్ళిపడి) కాని, యేమిటి? నేను లేనిసమయములో విరోధులెవ్వరైన మఱియెవ్వరికైన ఏమయిన అపకారము చేసినారా యేమి?

విప్ర—దేవరవారు తపశ్చరణమునకు పోయినతరువాత ఆకస్మికముగా దేవేంద్రుఁడొకనాఁడు తనసేనలతో మనపురము మీఁద దండువిడిసినాఁడు.

హిర—ఆహా! యేమీ యింతతడవును చెప్పకుంటివి! ఉన్న కన్నులుచాలవని గౌతముఁడు తనకు వేయి కన్నులిచ్చినను దేవేంద్రుఁడింకను కన్నుగానకున్నాఁడేమి? హిరణ్యకశిపుని ప్రతాపానలమును కొంచెముకాలములోనే చవిచూచి యింద్రుఁడు తన మదాంధకారమును విడువఁగలఁడు. అటుతరువాత నేమిజరిగినది? మీరందఱును సేనలను పన్నుకొనిపోయి దుస్సహమయిన మహాయుద్ధము చేసి దేవతలను చీకాకుపఱచియుందురు.

విప్ర—మేము ఘోరయుద్ధమే చేసినారము కాని దేవరవారు సమీపమునలేని దురదృష్టముచేత మనవారు నిరుత్సాహులుకాఁగా శత్రువులు మనసేనల నతిక్రమించి ప్రాణముల కాశపడక పోరెడుశంబరకుమారాదులగు మాబోంట్లను లక్ష్యముచేయక లోపల ప్రవేశించి నగరు కొల్లపెట్టుకొనిపోయిరి.

హిర—అక్కటా! హిరణ్యకశిపుని శరీరములో ప్రాణములుండఁగానే మనరాజధాని కెటువంటి దుర్యోగముపట్టినది? పట్టణము పరులపాలయి అవమానము తటస్థించిన తరువాత, ఇఁక నాపౌరుషమెందుకు?

విప్ర—ఇంద్రాదులు మనకుచేసిన పరాభవమింతే కాదు—ఓ శంబరా! నేను చెప్పలేను. ఆపయిసంగతి నీవు విన్నవింపుము.

(అని దుఃఖము నభినయించుచున్నాఁడు.)

శంబ—(కన్నులు నలుపుకొనుచు దీనముఖముతో) ఆ అప్రియవార్తను విన్నవింప నాకుమాత్రము నోరెట్లాడును? మాతృ సంరక్షణముచేయ నేరక శత్రువులకొప్పగించి యూరకున్న పాపాత్ము డనయిన నేను హృదయము రాయిచేసుకొని ఆపాపపుమాటకూడ చెప్పకతీఱదు. మాతల్లి లీలావతీదేవిని దేవతలు తమవీటికి — (అని సగముచెప్పి శోకముతో) ఇఁక నేను చెప్పలేను.

హిర—హా! నాహృదయేశ్వరీ! నేనుబ్రతికియుండఁగా నే యెంతవైపరీత్యము పొసఁగినది! హా! హా! సాధ్వీమణీ! వినయవతీ! నిన్నుక్రూరులయి శత్రువులు చెఱగొనిపోయిరా? అయ్యో! ఇంకను నే నెట్టిపాపపుమాట విననలయునో! ఆదయావిహీనులు నిన్నుఁగొని పోయి నామీఁదద్వేషముచేత నీప్రాణములు గొనరుగదా? ఇంత దారుణవృత్తాంతము చెవినిబడియు ప్రాణములు విడువకున్నాను. ఆహా! నాది యెంత మొండిబ్రతుకు! ఓలీలావతీ! ఓప్రాణేశ్వరీ! నీభర్త నీమీఁద ప్రేమచే పిలుచుచున్నను పలుకకున్నావేమి? నన్నేల యోదార్చవు? ఓపతివ్రతాశిరోమణీ! నీవు నావంటిరాజునకు భార్యవుగాక యేబీదవానికి భార్యవైనను, ఇటువంటి ఘోరాపదలు లేక సుఖముగా బ్రతికిపోదువే. నిర్భాగ్యుడనైన నాకేల భార్యవైతివి? (అని రౌద్రాకారముతో లేచి) ఓయీవిప్రజిత్తీ! నాప్రతిజ్ఞ వినుము. బ్రహ్మరుద్రాదులడ్డమువచ్చి కావఁబూనినను, నాప్రాణ వల్లభ లీలావతియేవచ్చి నాపాదములమీఁదపడి కాపాడుమని వేఁడు కొన్నను, నేనింటలేనప్పుడు దొంగవలెవచ్చి నాయిల్లాలిని పరమ సాధ్విని అపహరించిన ఆ పరమనీచుని దేవేంద్రుని పుత్రమిత్ర కళత్రసహితముగా నే నంతము నొందించెదను. వంటయింట

కుందేలు నాచేతఁబడక వాఁడింక నెందుఁబోఁగలవాఁడు? ఆ విక్రమహీనుఁడు పరకాంతను విందుపూలాలి నిప్పుడుత్క్షోభపెట్టికొని పోయెనో, అప్పుడే వచ్చినవాఁడు. ఈనెలకడ చనులోపల నేనువాని గర్వసంహారము చేయనియెడల, నేనుబ్రహ్మవలన పొందినవరములు వరములుకావు: నాపేరు హిరణ్యకశిపుఁడు కాఁడు; నేను కశ్యపుని పుత్రుఁడను కాను.

విప్ర—దేవర కింతయాగ్రహము వచ్చినదిగనుక, ఇంద్రునకు నిశ్చయముగా చావుమూడినది. "వినాశకాలేవిపరీతబుద్ధి" యన్నట్లు, ఆత్మవినాశకాలము సమీపించినదిగనుక నేఆదుర్మదాంధునకు నీపట్టపుదేవిని చెఱగొనిపోవు దుర్బుద్ధిపుట్టినది. కుడిచికూరుచుండి సుఖముగా బ్రతుకలేక కండక్రొవ్వెక్కి, గుహలోనిద్రించుచున్న సింహముమీసములులాగ సాహసించినవానికి వెంటనే తత్ఫలము కట్టి కుడువక ఊరకపోవునా?

హిర—విప్రజిత్తీ! ఈవరకే ఆపాపాత్ముఁడు స్త్రీహత్యకూడ ఒడికట్టుకొని యుండునేమో!— ఓప్రాణనాయకీ! అనాలదైవము నీకు పగవానిచేత బలవంతపుచావుకూడ పెట్టియుండఁడుగదా!

శంబ—తండ్రీ! నాతల్లిలీలావతి దేవినిమిత్తమయి నీవింతపరితపింపవలసిన పనిలేదు. ఆమె క్షేమముగానున్నది. మీమనస్సు నాపెనిమిత్తమయి నిష్కారణముగా ఆయాసపెట్టఁబోకుఁడు. దుర్నయుండయిన యింద్రునకుబుద్ధిచెప్పి చూలాలయియున్న దేవిగారినివిడిపించి నారదుఁడు తనయాశ్రమమునకుఁ గొనిపోయి, ఆదరించి, ఆమహాపతివ్రతను పుత్రరత్నముతోఁగూడ సురక్షితముగ కాపాడుచున్నాఁడు.

హిర—నారదాశ్రమముననే మాకుపుత్రజననముకూడ కలిగినదా? అట్లయిన ఆదేవగాయకుని ముందుమనయాస్థానమునందు వీణపాటకునిగా నుంచుకొందము.

విప్ర:—అతనికి చక్కని బ్రతుకుతెరువు కల్పించినారు. అట్లు చేయుట నారదునకు పరమానుగ్రహముకదా? అదె మన మాటలోనే నారదుఁడును దేవిగారిని, మీసుపుత్రతిలకమును వెంట బెట్టుకొని మన యాస్థానమునకువచ్చుచున్నాఁడు. అతనికి నూఱేండ్లు పూర్ణాయువున్నది.

(అప్పుడు నారదుఁడును, లీలావతియు, కొమారుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.)

నార:—దిగ్విజయమస్తు! చింతితకళ్యాణ సమృద్ధిరస్తు! ఓ మహారాజా! ద్వారపాలకుఁడు నన్ను వెనుకకు లాగుచున్నాఁడు. యమపాశములవంటి వీని బాహుపాశములనుండి నన్ను విముక్తిని చేయుఁడు.

హిర:—ఓరీ ద్వారపాలకా! నీకిదె యొక్కసారిగా నాజ్ఞ యిచ్చుచున్నారము. ఈ నారదుఁడు మన సభాభవనమున కెప్పుడు వచ్చినను నీవడ్డుపెట్టక మన భృత్యుల తోడిపాటుగా ఈతనిని రానిచ్చుచుండుము. మునులలో మనకీతఁడు విశ్వసనీయుఁడు.

ద్వార:—మహాప్రసాదము.

హిర:—ఓహో! ఏమినాభాగ్యము! లీలావతీదేవి నాకిప్పుడు నేత్రోత్సవముచేయుచున్నది! ఓ ప్రాణేశ్వరీ! నిమిషముక్రిందట నీ నిమిత్తమై శోకబాష్పములు విడిచినకన్నులతోనే యిప్పుడు ఆనంద బాష్పములు విడుచుభాగ్యము లభించినది. ఏమి నీవింత చిక్కి యున్నావు? ఇంతకాలము దయమాలి నిన్ను వియోగదుఃఖముల పాలుచేసి పోయిన నాకు దూరస్థురాలవై యుండియు, దైవరక్షణము చేత సుఖముగా నున్నావుగదా? ఓహృదయేశ్వరీ! నీచల్లనిచేయి నా ఱొమ్మునమోపి నా దేహతాపమడపుము. (అని చేయిపట్టుకొని చేర దీసి అర్ధాసనముమీఁదఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొనుచున్నాఁడు.)

లీలా:—ఓప్రాణేశ్వరా! నాశరీరముదూరముగానున్నను హృదయము మాత్రమెప్పుడును మీకు దూరముగానుండలేదు. అయ్యో!

ఘోరతపస్సులచేత శరీరమును దుఃఖపెట్టి పెద్దకాలమునకు గృహము నకు విజయంచేసిన దేవరవారి కుపచార శతములచేత దేహము చల్ల చేయలేక మీఁదిమిక్కిలి నిర్భాగ్యురాలనయిన నేనుమీకు సంతాపమును కూడ కలుగఁజేసితినిగదా? ఓప్రాణవల్లభా! మీరు క్షేమముగా మరల వచ్చితిరా? మీవియోగదుఃఖముచేత ప్రాణములుపోవలసిన వేయయి నను, ఈనారదుఁడు ప్రతిదినమును మీక్షేమసమాచారమును చెప్పుచు క్రొత్తయాశను పుట్టించుచువచ్చుటచేత, నాయాశాబంధమే బొందిలో ప్రాణము వెడలకుండ నిలిపినది. దేవరవారి పునర్దర్శనమగుటచేత నాసహనమువలని ఫలమిప్పుడు కలిగి నేత్రసాఫల్యమయినది. ఓయి కుమారకా! చిరకాలమునకు చూడఁగలిగిన నీతండ్రికి మ్రొక్కుము. (అని తండ్రికాళ్ళమీఁద పడవేయుచున్నది.)

హిర—(కొడుకును లేవనెత్తి ముద్దుపెట్టుకొని) దీర్ఘాయుష్యమస్తు! సామ్రాజ్యమస్తు! ఓచిన్నికుమారా! నన్నుగన్నతండ్రీ! లెమ్ము లెమ్ము. నీవుఅల్లారుముద్దుగా ప్రాకుచుండగాను, తప్పటడుగులుపెట్టుచుండఁగాను, విద్దెములుచేయుచుండఁగాను, వచ్చిరాని ముద్దుపలుకులు పలుకుచుండగాను, కన్నులు చల్లగాచూచి సంతోషించుటకు నేను నోచుకోనైతినిగదా? అట్లయినను, ఓతండ్రీ! నిన్నిప్పుడుచూడగానే నాకన్నులుచల్లపడి, నీగాత్రము సోఁకుటచేత నాశరీరము సంతోషపులకితమగుచున్నది. నీవంక చూచినకొలఁదిని నాకంతకంతకు హృదయాహ్లాద మధికమగుచున్నది. గనుక, నేఁటినుండి నిన్ను ప్రహ్లాదుడని పిలిచెదను. (అని తొడమీఁద కూరుచుండఁబెట్టుకొని, మేనునిమిరి నిమిరి, బుగ్గముద్దుబెట్టుకొనుచున్నాఁడు.)

లీలా—ప్రాణనాథా! మనకీపుత్రభిక్షపెట్టి యిట్టి ఆనందము కలుగఁజేసినది యీనారదులు. వారిమేలునుమనము మఱవఁగూడదు.

ఈతని నామకరణ మహోత్సవకాలమున నారదముని సత్కరింప వలయును.

హిర—మనమవశ్యముగా సత్కరింతము (నారదునివంకతిరిగి) ఓయీ! నారదా! నీవింకను నిలువఁబడియే యున్నావా? యీపీఠము మీఁదకూర్చుండుము. (భార్యవంకతిరిగి) ఓప్రాణేశ్వరీ! ఇంద్రుఁడు నీకుఁజేసిన పరాభవమును నీవలన వినఁగోరుచున్నాను.

లీలా—ఓప్రాణవల్లభా! అప్పటినాయవస్థతలఁచుకొన్న ఇప్పటికి నా దేహము కంపమెత్తుచున్నది. ఆయింద్రుఁడు దండెత్తివచ్చినసమాచారము మీకీవఱకే యీవిప్రజిత్త్యాదులు విన్నపము చేసియుందురు గదా! అతడంతఃపురమును ప్రవేశించునప్పటికి వ్యాఘ్రమును గన్న ఆఁడులేడివలె బెదరి ఆపాదమస్తకము చెమ్మటపట్ట, దేహము వగవడ వడఁక, నేనొక తలుపుచూరాల నొదిగి నిలువఁబడినాను.

హిర—ఆహా! మహారాజపత్నికి నీకేటువంటి దురవస్థ సంప్రాప్తమయినది! అతరువాత.

లీలా—ఆదుష్టాత్ముఁడు వజ్రాయుధమునుపట్టుటచేత కాయలు కాచిన మోటుచేతితో నామృదుహస్తమునుపట్టుకొని యీవలకీడ్చినవాఁడు. అంతవఱకు నేనెఱుఁగుదును. ఆపైని నేమి జరిగినదో నాకు తెలియదు. మూర్ఛతేఱి నేనుకన్నులువిచ్చిచూచునప్పటికినారదుడు నాయెదుటనుండి నా కుపచారముచేయుచు, ఇంద్రుని మందలించుచున్నాఁడు. తదనంతర వృత్తాంత మీయన నడుగుఁడు.

హిర—ఓయీ! నారదా! ఆయింద్రుని దౌష్ట్యమంతయు నీ వేమి మఱుఁగుపఱచక ఉన్నది యున్నట్లు చెప్పుమా.

నార—నాకు తెలిసియున్నంతవరకు దాచక చెప్పెదనువినుఁడు. మీరట్లు దారుణ తపస్సుచేయుచు అస్థిచర్మావశిష్ట దేహముతో

ముక్కునమూపిరి లేక, స్థాణువువలె నుండగా చారులుచూచిపోయి నీవు వచ్చితివని యింద్రునకు విన్నవించిరి, అంతనతఁడు నీప్రాపున తేఱి చూడరాకున్న రాక్షసులను సంహరించుటకిదే సమయమనుకొని తక్షణమే దండయాత్ర బయలుదేరినాఁడు.

హిర—హిరణ్యకశిపుఁడు కాలధర్మము నొందెననియే యింద్రుఁడు నానగరిమీఁదికి దండెత్త సాహసించెనుగాని, లేనిపక్షమున ఇంద్రునికట్టి చొరవ యెక్కడనుండివచ్చును? నా పేరువినబడిన దేవలోకములో సహితము గర్భనిర్భేదము కాదా? అపయిసంగతి కొంత విన్నాగము దేవినెత్తుకొనిపోయినతరువాత నేమిజరిగినదో చెప్పు.

నార—అతఁడు లీలావతిని రథముమీఁద పెట్టుకొని, ఆకాశమార్గమున ఎగయునప్పుడు దేవి దేహము తెలియక యే కాఁబోలును "ఓనాథా! ఓరాక్షససార్వభౌమా! దిక్కుమాలియున్న నీభార్యనైన నామానమును కాపాడుము" అని పలవించినది.

హిర-ఓ దేవీ! ప్రాణేశ్వరీ! అడలఁబోకు. ఇదిగోనిన్ను కాచుటకయి నేనువచ్చుచున్నాను. ఓరీ! ఇంద్రా! హిరణ్యకశిపుని ముందర నీ వెటుబోయెదవురా? నిలువు నిలువు; ఈభల్లమున నీతలడొల్లసేసెదను (అని లేచుచున్నాఁడు)

నార— దేవా! ఇప్పుడింద్రుడిక్కడ లేఁడు. దేవి విలపించిన విధమున నేను చెప్పినాను.

హిర—అలాగుననా? దేవివిలాపము నా చెవిసోఁకఁగానే నా దేహము పరవశమయి పయిమాట చెవినిజొరక నిజముగా దేవేంద్రుడు నాకన్నులయెదుట కట్టినట్టేకనఁబడినాడు. అందుచేత నేను లేచినాడను. నారదా? తరువాత నేమిజరిగినది?

నార—నే నాఁడుదాని యేడుపువిని జాలిపడి, ఆపన్నివారణముచేయవలెనని నా యాశ్రమమునుండిబయలుదేరివచ్చి, నిండుగర్భ

ణితోనుండి దేహము తెలియక యేమేమో పలవరించుచున్న లీలావతిని ఇంద్రుని రథముమీఁదఁ జూచితిని.

హిర—ఆహా! ప్రాణనాయకీ! నీహృదయమప్పుడెంత సంక్షోభపడియుండెనో! ఆదుండగీని దుండగములు విన్న నాశరీరము మండుచున్నది. నారదా! కానిమ్ము.

నార—"ఓయియింద్రా! పతివ్రతాశిరోమణియైన పరస్త్రీని తెచ్చుట ధర్మముకాదు. ఒక్కపీరపతివ్రితయొక్క కన్నులనుండి జారిన నీటిబొట్లన్నియు అన్ని అగ్ని కణములయి నీకులమునుదహింపవా? నా బుద్ధివిని యీరాక్షసరాజు భార్యను విడువుము" అని నేను బుద్ధి చెప్పితిని. అందుకతఁడు శత్రుశేష ముండగూడదు గనుక, హిరణ్యకశిపుని కడుపున పుట్టినవాఁడు వారికంటెను మహోగ్రసత్త్వుఁడు కావచ్చునని యెంచి పుట్టినతరువాత శిశువునుమాత్రము చంపి వదలి పెట్టవలెనని యీమెను తెచ్చితినేకాని నేను మరియొక ద్రోహము తలఁచుకొనలేదని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

హిర—ఓరా! ఆక్రూరుఁడు కడుపులోనున్న నిర్దోషియైన యీశిశువునుచంపి నన్ను పుత్రశోకమునకూడ ముంచదలచుకొన్నాఁడుగా? ఆపాపఫలమతడు త్వరలోనే యనుభవింపఁగలఁడు. నారదా! అందుమీఁద నీవేమన్నావు?

నార—'ఓయింద్రా! నీవు రాక్షససామ్రాజ్ఞిని రాణిని తెచ్చి లోపవుపని చేసితివి. ఆరాక్షసేంద్రుఁడు సామాన్యుడనుకొన్నావా? రేపే తపఃప్రభావముచేత దుర్లభవరములు పొందివచ్చి త్రిజగత్సంహారము చేయఁడా? ఎంతపని చేసితివి! ఆడుదానిని తెచ్చుట మహాపరితాపమని యెంచితివా? తండ్రిబలవంతుడయినను కొడుకుబలహీనుడు కావచ్చును; జనకుఁడు గుణహీనుడయినను పుత్రుఁడు గుణవంతుఁడు గావచ్చును.

తండ్రిచేసినదోషమునకయి పుత్రకుని దండించుట క్రూరకర్మము గాని రాజధర్మము కాదు. చంపుటకయి గర్భములోనున్న నోరులేనిశిశువు నీ కేమిఅపకారముచేసినాడు? ఈపాపకర్మమునకొడిగట్టిలోకనిందపాలు కాకుము'' అని నయమున భయమున బోధించి యొప్పించి నీవిభుఁడు వచ్చినదాఁక నాయుండను తలదాచుకొమ్మని యీమానవతిని మా ఆశ్రమమునకు వెంటబెట్టుకొనిపోయి భద్రముగా సంరక్షించితిని. ఆ మహేంద్రుఁడు లీలావతిని నాకప్పగించునప్పుడు ''మీయాజ్ఞనుల్లఘింప రాదనియీపఁడతినివిడుచుచున్నానే గాని రాక్షసాధీశ్వరుని దోర్దర్పమునకు వెరచి కాదుసుఁడీ! నాచేత వజ్రాయుధముండఁగా లక్ష రాక్షసాధ్యక్షులు వచ్చినను నేను భయపడను'' అని చెప్పి మఱి విడచినాఁడు.

హిర — ఆహా! ఏమియాతనిగర్వము! నేను స్వర్గమునుజొచ్చినప్పుడీమాటలు మఱచిపోక జ్ఞాపకముంచుకొమ్మనుము. నీవుచేసిన పని మంచిదే కాని లీలావతీదేవిని వెంటనే తీసుకొనివచ్చి మాశంబరాదులకు ఏలయొప్పగించినావు కావు?

నార — ఈయబలక్షేమముకోరియే మీరువచ్చినదాఁక ఇందు తీసుకొనిరాక మాఆశ్రమముననే యీపావనిని పుత్రసహితముగానుంచి కాపాడినాను. నేనట్లు చేయకుండినయెడల నీశత్రువులు నీవులేని సమయముల పలుమారు దండెత్తి వచ్చి అలజడిపెట్టుచు వచ్చినచో ఉపద్రవ మధికముగా నుండునుకదా!

హిర — ఔరౌరా! ఇంద్రుఁడెంత ద్రోహము చేసినాఁడు! నా సవతితల్లిపుత్రుఁడయినంతమున కీలాగునఁజేయవలసినదే. ఏమి యీఅన్నదమ్ముల శత్రుత్వముఁ! ఎవ్వరిని నమ్మినను నమ్మవచ్చునుగాని జ్ఞాతిని మాత్ర మెన్నఁడును నమ్మరాదు. కాని యెడల 'జ్ఞాతిశ్ఛేదనకిన్మ' నెడిమాట యూరకే పుట్టినదా? జ్ఞాతియున్న యెడల, అగ్నిహోత్రము లేకయే దగ్ధముచేయును. కాబట్టినీ దేవజాతి జ్ఞాతిపురుగునుపోరు లేకుండ

రూపుమాపెదను. ఔనోయి విప్రజిత్తీ! నిన్నొకటి అడుగమరచి పోయినాను. మదాంధుఁడయిన యింద్రుఁడు దండెత్తివచ్చినప్పుడు దిక్పాలకులుకూడ వచ్చినారా?

విప్ర—కేవలము వచ్చుటమాత్రమే కాదు పరాభవ దుఃఖితులయియున్న మహశంబరాదులను ఎన్నెన్నో కారులుకూడ ప్రేలినారు.

హిర—ఏమేమి! మిడుతలు మహోగ్ర దవానలము మీఁద పడి మూఢత నెంచినవిగా? మనలను దిక్పాలకులు కాక మరియెవ్వరా క్షేపింతురు? వారాడిన దుర్భాషలిప్పుడు మఱవకుందురుగాక! మన మింద్రలోకమునకు పోవునపుడు త్రోవలో ముందుగా ఈదిక్పాలకుల పొగరే అడఁతము.

విప్ర—వారికండకొవ్వడచవలెను. వారు మిక్కిలి మిడిసి పడుచున్నారు.

హిర—ఓయీ నారదా! దండ్రులెప్పుడును కొమాళ్ళు బుద్ధిమంతులు కావలెననియు, శౌర్యవంతులు కావలెననియు, దీర్ఘాయుష్మంతులు కావలయుననియు, కోరుచుందురు. ఈప్రహ్లాదుఁడు నీయొద్దనున్నప్పుడు బుద్ధికలిగి యుండెనా? ఈతఁడు రాజనీతి నభ్యసించి, అస్త్రవిద్యయందసమానుఁడయి. నిజప్రతాపముచేత తనతల్లిని పరాభవపఱిచిన దేవేంద్రాదులను సంగరరంగమున భంగపఱచి యేలుచుండగా కన్నులపండువుగాఁజూచెడుభాగ్యము నాకెన్నఁడులభించునో!

నార—నీకొమారుఁడు బహుబుద్ధిమంతుఁడు. ఆటలయందైనను ఎన్నఁడును బొంకియెఱుఁగఁడు; దీనులనుజూచినవారిని కావపరితపించుచుండును; తోడిబాలురుతన్ను నిష్కారణముగా నొప్పించినను వారికి బుద్ధిచెప్పునే కాని వారిమీఁద కోపపడఁడు; తల్లిదండ్రులను గురువులను దైవముగా భావించుకొనుచుండును. వేయిమాటలెందుకు? సమస్త

సద్గుణములును సంభవించి వచ్చినీకొడుకును ఆశ్రయించినవని చెప్పవచ్చును. నీకు పుత్రుఁడయినవాడు శౌర్యవంతుఁడగునాయని సందేహపడవలెనా? సింహముకడుపున పిల్లిపిల్ల యెప్పుడును పుట్టదు. ఈతఁడు ప్రతాపమున నిన్నుమించినవాఁడే కాఁగలఁడు.

హిర—కోమాళ్ళట్లయినప్పుడేకదా తల్లిదండ్రులకు మనోరథపరిపూర్తియగును. ఓపుత్రకా! నీవీయరివర్గము నెప్పుడు నిర్జించెదవు?

ప్రహ్లా—నేనీవఱకే జయించినాను.

హిర—వీఁడు శత్రువిజయమనఁగా నేమో తెలియని పసిబాలుఁడయ్యును, జయించినంతమాట చెప్పినాఁడు. వీఁడు నిశ్చయముగా శత్రువులను జయించినట్టే సంతోషించెదను. తండ్రీ! నీశత్రువిజయమునకు సేనలు కావలెనా?

ప్రహ్లా—నేను సేనలు లేకయే గెలువఁగలను.

విప్ర—ఆహా! ఏమి యీబాలుని అసహాయశూరత్వము! పువ్వుపుట్టగానే పరిమళించునుగదా!

హిర—పుత్రకా! దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవుకమ్ము. నీవంతటివాడవు కావలయునని యే నాకోరిక. ఓవిప్రజత్రీ! దేవలోకముమీఁదికి దండెత్తుటకయి సైన్యములను సిద్ధపఱుపుము. మేము జననీజనకుల వద్దకుపోయి వారి యాశీర్వాదమును పొందివత్తుము. మనరాకవిని ఆనందించుచుండెడి నీఅత్తగారికి కోడుకుతోడఁగూడ మ్రొక్కి దీవెనలందుదువుగాని రమ్ము.

లీలా—ఓప్రాణనాథా! నేను యింతకుముందే దేవరవారిని ఈకోరిక కోరవలెనని అభిలషించితిని. మీకు మిత్రులతో సల్లాపసుఖము ననుభవింపుచుండగా నడుమ రసభంగముచేసినయెడల తమ చిత్తము కేమితోచునోయని సంకోచించి ఊరకున్నదానను.

హిర—అట్లయిన అంతఃపురమునకు పోవుదము లెమ్ము. విప్రజిత్తీ! ప్రభువువారు రేపే దేవతలను శిక్షించుటకయి దండయాత్ర వెడలుదురని సేనానాయకుల కాజ్ఞాపింపుము.

విప్ర—మహాప్రసాదము. మనరాక్షససేనలకు దేవతలమీద దండెత్తనోచిన దినమేకదా పండువు? వారీమాటవిన్న అపరిమితోత్సాహులయి పెండ్లికిపోవునట్లు సంతోషింతురు.

హిర—నారదా! నీవు రేపుమావెంట వత్తువుగాని నేటికిందు నిలువుము.

(అని అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

తృతీయాంకము

రంగము—ఇంద్రభవనము

[ఇంద్రుడును, వరుణుడును, కుబేరుడును, బృహస్పతియు, జయంతుడును, ఋషివారమును, జమదగ్నియు, భరద్వాజుడును, ప్రవేశించుచున్నారు.]

ఇంద్రు—ఓయివరుణదేవుఁడా! మేము పనియున్నదని పిలువనంపినను, దిక్పాలకులలో మీరిద్దఱు మాత్రమే వచ్చినారు. తక్కినవారేమయినారు? వారికి నామాటయందింత అలక్ష్యమేమి?

వరు—దేవా! వారుతమ యాజ్ఞయందు అనాదరముచేత రాకపోయియుండరు. రాకపోవుటకు వారికేదో విపత్తుసంభవించియుండును. బ్రహ్మచేతవరములుపొందిశౌర్యగర్వముచేత కూర్మదాంధుఁడయిహిరణ్యకశిపుడు దిక్పాలకులపట్టణములమీదికి దాడివెడలినాడనివిన్నాను. ఆ దురాత్మునిచేతిలోఁబడి వారెట్టి దుఃఖములననుభవించుచున్నారో!

వారందుచేతనే యేలినవారిదర్శనమునకు రాకపోయియుందురు. మా పట్టణముమీఁదికి ఆనుష్టరాక్షసుఁడు దండెత్తి వచ్చుచున్నాఁడని చారులు వచ్చి చెప్పినను, నిమిషమునిలువక భార్యాపుత్రులను మహాసముద్రములో విడిచి నేను తమసెలవయినదనిపరుగెత్తుకొనివచ్చినాను.

ఇంద్రు—నీస్వామిభక్తికి సంతోషించినాము. అఖలుఁడెంత దుర్ణయకార్యమును తలపెట్టినాఁడు. ఇంతకు వచ్చినతరువాత వాఁడిఁక మన పట్టణముమీఁదకుకూడ రాకమానఁడు. ఓయీ కుబేరా! బ్రహ్మదేవుఁడు వానికి దేవతలకు దుర్జయుఁడగునట్లుకూడ వరములిచ్చినాఁడుఁగా?

కుబే—దుస్సహమయినవాని తపోవహ్నికి భయపడినవాడు కోరినవరమునిచ్చి మమ్ము బ్రతికింపుమని మనమేపోయి బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థించినప్పుడు, అతఁడేమ్యాకుండునా? ఆవరప్రభావముచేతనే మహాసాహసముతో ప్రళయకాలరుద్రునివలె తేఱిచూడరాక లోకపాలకుల పట్టణములమీఁదికి దండువెడలినాఁడు. వాఁడు నిరృతినిజయించి, అలకాపురముమీఁదికి వచ్చుచున్నాఁడని దూతలు వచ్చి చెప్పఁగానే ఆలుబిడ్డలను నామిత్రుఁడయిన శివునివద్ద దాఁచి దేవరవారియొద్దకు పరుగుపరుగున వచ్చినాను. నానవనిధులును ఈపాటికి రాక్షసాధీశ్వరునిపురము చేరియుండును. అర్థములేనివాని బ్రతుకువ్యర్థముకదా? అదిగో యముఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. అతఁడు మనకేమయిన విశేషవార్తలు తెచ్చియుండును.

[యముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

ఇంద్రు—ఓ యమధర్మరాజా!

యము—ఓ మహేంద్రా! ఇఁక నన్నా పేరుతో పిలువకుము. ఇప్పుడు యమునిపాలిటికిని పెద్దయముఁడొకఁడు బయలుదేఱినాఁడు,

ఇంద్రు—ఏమి? నీవంతవినుగుదలతో మాటాడుచున్నావు? నీవుక్షేమముగా నున్నావా?

యముఁడు—పిడిగుద్దులతో దేహమంతయు బలిసి, పీసెగుద్దుల ప్రభావముచేత ఒక్కొక్క అవయవము రెండేసిఅయి, ఈప్రకారముగా మోచేతికి దెబ్బతగిలినవానివలె సుఖమనుభవించుచున్నాను. నేనీవర కెప్పుడును పరులను శిక్షించుచుందునేగాని పరులచేత శిక్షపొంది యెఱుంగను. ఏకాలమున కెవ్వరి కేగతిబట్టునో యెవ్వఁడెఱుఁగును? ఆదుష్టరాక్షసులు పొడిచిన మోకాటిపోట్లచేత శరీరమంతయు తేలు కుట్టినట్లు నొచ్చుచున్నది. నన్నుఏయనామధేయునిగానైనను చేయక బ్రహ్మదేవుఁడు నిర్దయుఁడయి దక్షిణదిక్కునకేల ప్రభువునుగాఁజేసెను?

ఇంద్రు—ఆహిరణ్యకశిపుడు మీలోకమునకు దండెత్తినాడా?

యము—శ్రీహరీ! (అనిచెవులు మూసికొని) నేను వినలేను. ఆ పాపాత్ముని పేరు నాముందరతలపెట్టఁబోకుఁడు. ఆపేరు విన్నమాత్రముచేత నా దేహమిప్పుడు మరలకంపమెత్తుచున్నది. (అనివడకుచున్నాడు)

ఇంద్రు—ఓయమధర్మరాజా! భయపడఁబోకు భయపడఁబోకు. ఆ పేరుమరచిపో.

యము—నిన్న నన్నాఖలుఁడు పెట్టినబాధ తలఁచుకోఁగా, వేయిజన్మములెత్తినను వానిపేరిఁక నాకు మఱపునకు వచ్చునట్లుకనఁబడదు. నిన్నటినుండి యేపని చేయబోయినను నాకువాఁడే తలఁపునకు వచ్చుచున్నాఁడు. భోజనమువద్ద కూరుచుండునప్పటికి వానిరూపము ఎదుటకనఁబడిముద్దలోపలికిపోయినది కాదు. పరుండవలెననిమంచము చేరి కన్నులు మూసికొనునప్పటికి దయ్యమువలె వాఁడువచ్చి చెంత నిలువబడినట్లయి లేచిమంచముదిగివచ్చి తెల్లవాఱినదాఁకనిద్రపట్టక నడవలో జాగరముచేసినాను. దేవరవారివద్దకువచ్చిదుఃఖముతీర్చుకో

వలెనని బయలు దేఱఁగా త్రోవపొడుగునను వాఁడు నన్ను వెంబడించి తఱుముకొని వచ్చుచున్నట్లేతోఁచి, చీమచిటుక్కు మన్న అదరిపడుచు వచ్చితిని. మూలిగెడు నక్కమీఁద తాటిపండుపడ్డట్లు నగము దూరము రాగానే, ఒకతాటితోటలో వానిసేనలే నాకు ప్రత్యక్షమై మీఁది ప్రాణములు మీఁదికిపోయి నడవ కాళ్ళురాక భయజ్వరము తగిలి తమ దర్శనము చేసికోవలెననెడి యుత్సాహముచేత ఎట్లో శరీరమిక్కడికి చేరవేసినాను.

ఇంద్రు:—అయ్యో! వాఁడుమనపట్టణముమీఁదికి వచ్చుచుండ లేదుగదా? ఇఁక స్వర్గమున కేమిపాట్లు సంభవించునో! ఓయీ! అంతకా! వాఁడును వాని సేనలును నీపట్టణములో ప్రవేశించి యేమి చేసినారు?

యము:—చేయవలసినదెల్లను చేసినారు. పట్టణము ఏనుఁగు తిన్న వెలగపండువలె నయినది. ముందుగా విప్రజిత్తివచ్చి లెక్కలు వ్రాయుచున్న చిత్రగుప్తునిచూచి, ఏమివ్రాయుచున్నారో చూపుఁడని వారిచేతిలోని లెక్కలను బలవంతముగా ఊడఁదీసికొని తాటాకులు తిరుగవేసి, లెక్కలలో నాకు పాపమెందుకు వ్రాసినారని వారికంటిమీఁద ఒక్కగుద్దు గుద్దినాఁడు. ఆగుద్దుతో చావుతప్పి కన్ను లొట్టపోయి చిత్రగుప్తు లావలికి పోయినారు. ఆక్రూరాత్ముడు మరల వారిని రాక్షసకింకరులచేత ఈడిపించి తెప్పించి వారు వ్రాసిన లెక్కలు పుఱ్ఱున చింపివేసి, రాక్షసులందఱును పుణ్యాత్ములయినట్లు క్రొత్తలెక్కలు వ్రాయునట్లు నియమించి, రాక్షసుని కెవ్వనికైనను పాపము వేసినపక్షమున మీఁదొక్క బద్దలుచేసెదనని చెప్పి, వాఁడు ముందుకు సాగి పోయినాఁడు.

ఇంద్రు:—చిత్రగుప్తుడు ఆలాగే వ్రాసినారా?

యము:—చచ్చినట్లు వ్రాసినారు. వ్రాయకపోయినపక్షమున వారి దేహములో నున్నమున కెముకలుండునా? ఒక్క అక్షరము హెచ్చుతగ్గు వ్రాసినయెడల రాక్షసకింకరులు వారిని దంచి పిండి పెట్టుదురు.

ఇంద్రు:—తరువాత నేమిజరిగినది?

యము:—తరువాత శంబరుఁడువచ్చి వారిలెక్కలు పరీక్ష పట్టినాఁడు కాని, అతఁడు కొంచెము మంచివాఁడు గనుక, దేవతలకు పుణ్యమెందుకు వేసినారని కోపపడి తీసివేయించి, ముందుకు నడిచిపోయెను. అతనివెనుక రాక్షసులొక్కరొక్కరేవచ్చి, నాకెంత పుణ్యము వేసినావు నాకెంతపుణ్యము వేసినావు చెప్పుఁడనిఅడుఁగుచు పదిమందిచేరి నాకు ముందుచెప్పు నాకుముందుచెప్పుమని తొందర పెట్టుచు ఇంత యాలస్యమేమని యొకఁడును, నేనుండఁగా వానికేల ముందుచెప్పినావని యొకఁడును, నన్నుచూచి లేచినావుకాదేమని యొకఁడును, నాకుమర్యాద చేయునే లేదని యొకఁడును, చిత్రగుప్తులను తలయొక చెంపకాయ కొట్ట మొదలుపెట్టిరి. రెండుగడియలసేపు వారిదాడలు రణభేరులవలె మ్రోగి, బూరెలలాగపొంగి, భయము చేత తొలగిపోయి సఖ్యము చేసికోవలెనని కాఁబోలును తమ స్థానమును బాసి రెండుదాడల పండ్లును ఒక్కచోట నోటిలో గుంపుగా చేరినవి.

ఇంద్రు:—అయ్యో! పాపము! చిత్రగుప్తుల కెంతటివిపత్తు సంభవించినది!

యము:—ఒక్క చిత్రగుప్తులకే కాదు. రాక్షసాధీశ్వరుఁడుసభలో కూరుచున్న తరువాత మాపురములోనివారి కందఱికినిబోసి నోళ్ళైఅయిపోయినవి. ఎవ్వరైనఁ గొంద అదృష్టవంతులైన పక్షమున

వారు యేకదంతులయినారు. రాక్షసభటులు ఱకొట్టిదిప్పనకాయలవలన మాభటులకొకరికిని తలమీఁద వెంట్రుకలు లేవు మీరొకవింతవిన్నారు కారుగదా? నేను త్రోవలో వచ్చునప్పుడు బట్టతలవాఁడు కనఁబడినను బోసినోటివాఁ డెదురుపడినను మావారేమో అని నేను పరామర్శ చేయఁబోవుచువచ్చినాను. చూడు నాతలమీఁదకూడ వెంట్రుకలు లేవు. (అని కిరీటముతీసి తలతడవుకొని) నాతలమీఁద వెంట్రుకలు కనబడు చున్నవి. నేను నేనుకానేమో!

ఇంద్రు—(నవ్వి) ఏమోయి యమధర్మరాజా! నిన్ను నీవే యెఱుఁగనట్టు మాటాడుచున్నావు. ఆదుష్టునిభయముచేత మనసు చెదిరినది కాఁబోలును.

యము—బోడితల కాకపోవుటచేత నిజముగా నేనుయముఁడను కానేమో అని సందేహముతోఁచుచున్నది. నేనేయముడనయిన పక్షమున, నెత్తిమీఁద అన్ని దెబ్బలు తగిలిన తరువాత ఇంకను వెంట్రుకలుండునా? మీరీ ధర్మసందేహము తీర్చవలెను.

ఇంద్రు—సందేహముమాట తరువాత చూచుకొందముగాని, తరువాత జరిగిన సంగతి చెప్పుము?

యము—తరువాత సంగతి యేమున్నది? ఉక్కుతునియలువంటి రాక్షసులు పలువురువచ్చి సింహాసనములమీఁద కూరుచుండియున్న మునులను పితృదేవతలను చేయిపట్టుకొని యీడిచివైచి తామాసింహాసనములమీఁద కూరుచున్నారు. అప్పుడు బ్రతికిపోయితిమిగదా అని తలలు తడవుకొనుచు నిలుచున్న పితృదేవతలను చూచి మఱికొందఱు రాక్షసులు, "వీరినివిడువకూడదు, రౌరవాదినరకములలో పడవేయవలె" నని పడగెంటుచు రాక్షసరాజు వెంటనెట్టుకొనిపోయిరి. ఒక్క నిమిషములో రౌరవాదినరకములలో ఉన్న రాక్షసులకందఱకును

విడుదల ఆరంభమయి, వారిస్థానమునపితృదేవతలకునరకలోకనివాస ప్రాప్తికలిగినది. అటుతరువాత రాక్షసులను నరకలోకములో వేసిన నేరమునిమిత్తము మాకుశిక్షలారంభమయినవి. అటుతరువాత మా దేహములమీఁద పుట్టిన పిడుగుల చప్పుళ్ళు మీకు స్వర్గములో వినబడియేయుండును. పితృలోకరాజ్యసుఖమిఁక చాలును. ఇఁక నాయెత్తు ధనము గ్రుమ్మరించినను నేను పితృలోక పరిపాలనమునకు ఒప్పుకోను. ఇది నిశ్చయము.

ఇంద్రు—మనదూతలెవరో వచ్చుచున్నట్లున్నారు. చూడు ఆవచ్చువాఁడు చిత్రరథుఁడులాగున నున్నాఁడు.

[చిత్రరథుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

చిత్ర—త్రిలోకాధీశ్వరా! నమస్కారము. మనపురమునకు యోజనదూరములో హిరణ్యకశిపుఁడు సేనలతో నిలిచియున్నాఁడు. వెనుకపడినవారువచ్చి కలిసికొన్న తరువాతవచ్చిఅమరావతీనగరమునకు ముట్టవేయునట్లు తోఁచుచున్నది.

యము—గోరుచుట్టుమీఁద రోకటిపోటుపడ్డట్లు, నానెత్తిని దెబ్బలమీఁదనేదెబ్బలు వ్రాసి పెట్టినట్లున్నవి. ఈసారి మంగలివాడక్కర లేకయే నాతల నున్నపడును. నాకు స్వర్గమునకు వచ్చినను గ్రహచారము తప్పినదికాదు. ఏమిచేయుదును?

కుబే—చుట్టమయి చూడవచ్చిన దయ్యమయిపట్టుకొన్నట్లు, మహేంద్రునిచూడవచ్చిన నన్ను రాక్షసులు పట్టుకొని మర్దింతురేమో! ఏమిదిక్కు?

వరు—ఊరువిడచి పొరుగూరికి వచ్చినను పూనినకర్మము మానదన్నట్లు నాకేమిపాట్లు రానున్నవో!

ఇంద్రు—ఓదిక్పాలకులారా! మీరేమియు జడియవలసిన పని లేదు. ఆపదవచ్చినప్పుడు బుద్ధిమంతులైనవారు దానినితప్పించుకొను ఉపాయ మాలోచించవలెను గాని ఒకరిమొగము లొకరుచూచు కొనుచు తెల్లపోయి యుండరాదు. మీరందఱు బహుబుద్ధిమంతులు. మీమనస్సులు చెదరనియ్యక కొంచెముసేపాలోచించి మన మిప్పుడేమిచెయ్యవలెనో చెప్పుఁడు.

యము—మాపట్టణము మాత్రమే కాక నామనస్సు కూడ ఏనుఁగు త్రొక్కిన తామర కొలనువలె పాడయియున్నది. నాకిప్పు డేమియు ఆలోచన తోఁచదు. తక్కినవారి నడుగుఁడు.

వరు—ఇక్కడనున్నవారిలో బుద్ధివైభవముచేత బృహస్పతిని మించినవారెవరును లేరు. అతని ఆలోచనవిని ఆయన మాటప్రకారము మన మందరమును నడుచుకొందము.

కుబే—ఔను. ఈమాట యుక్తముగానున్నది.

ఇంద్రు—ఓబృహస్పతీ! మీబుద్ధిబలముచేతనే యింతకాలమును మేమేయాపదలను పొందక సుఖముగానున్నాము. మనపట్టణముమీఁద ఘోరరాక్షసుఁడు దండెత్తివచ్చుచున్నాఁడు. ముందు చేయవలసినపని యేమో సెలవిండు. ఇఁక మాటలకవకాశములేదు.

బృహ—నాబుద్ధికిచూడఁగా వానితోయుద్ధముచేయుట కార్యముగా కనఁబడదు. ఆరాక్షసేశ్వరుఁడు బ్రహ్మదేవునిచేత దుర్లభములయిన వరములనుపొంది పరులకజేయుఁడయి యున్నాడుగనుక మనమువశ్యముగా యుద్ధమున పరాజయము నొందుదుము. ఓడిపోయిన తరువాత వానిచేపొందెడు పరాభవమును అవమానమును పదిరెట్లు హెచ్చుగానుండును. నేనుచెప్పవలసిన ముఖ్యాంశము చెప్పితిని. పిమ్మట మీయిష్టమువచ్చినట్లు చేయుఁడు.

ఇంద్రు—మనము పరాజితుల మగుదుమని నిశ్చయముగా తెలిసినప్పుడు యుద్ధమునకు పోవుటకంటె బుద్ధితక్కువ మరియొకటి లేదు. నాకుచూడఁగా మనమిప్పటి కారాక్షసుని మంచిమాటలతో సమాధానపరిచి సంధిచేసికొనుటయే ముఖ్యకార్యముగా తోఁచు చున్నది. అయినను మనవారిలో ఈపని నిర్వహింపగలవారు మీ రొక్కరుతప్ప నాదృష్టికి అన్యులెవ్వరును కనఁబడకున్నారు. కాఁబట్టి మీరు శిష్యవాత్సల్యముంచి మజయంతునికూడ మీ వెంటఁబెట్టు కొని రాక్షసరాజున కెదురుగాపోయి, కానుకలు సమర్పించి మా టాడవలసిన రీతిగామాటాడి; అతని యాగ్రహముడిపి, పట్టణము లోనికి తీసికొనివచ్చి విడిదలుకుదిర్చి అందుపై వేళ పెట్టుడు. అటుతరు వాత అప్పటికిపోలినట్లు చూచుకొందము.

బృహ—దేవకార్యము నిమిత్తమయి నన్నగ్నిహోత్రములో ఉఱుకుమన్నను ఉఱికెదను. కాఁబట్టి నేనవశ్యముగా పోయి నాచేత నయినట్లెల్లను ప్రయత్నముచేసి రాక్షసాధీశ్వరుని ప్రశాంతుని చేసె దను. అటుపయిని వానిచిత్తము మీభాగ్యము. మననారదుఁ డక్కడ ఇచ్చకములాడుచు, ఆరాక్షస రాజువద్దచనువుగా తిరుగు చున్నాడు గనుక, అతఁడు మనకు కొంతసహాయము చేయవచ్చును. అయినను నీనిమిత్తమయి నాకు పరితాపము కలుగుచున్నది. నీకిఁక సేవకవృత్తియే కాని దొరతనము కొంచెమైనను సాగదు. వజ్రాయుధ మును పట్టెడు చేతులతో కాళ్ళుపట్టవలయును; హంసతూలికాతల్ప ములఁ మీఁద మోపెడుపాదములతో పల్లకుల వెంట పరుగులెత్తవల యును; కొట్టు తిట్టుమను మాటలు మఱచిపోయి 'అయ్యా' 'చిత్తము' అనుమాటలు నేర్చుకొనవలయును. హా! ఇంద్రభోగమనుభవించెడు మహాభోగివి నీవు సేవకవృత్తి కెట్లుసహింపగలుగుదువు? హా! విధీ! ఎంతచేసితివి!

ఇంద్రు—మీరు నానిమిత్తమయి విచారింపఁబోకుఁడు. ఏ యెండకాగొడుగు పట్టవలెను. ఎప్పటికిని కాలమొక్క రీతిగానుండదు. అత్తకాలము కొన్నాళ్ళును కోడలికాలము కొన్నాళ్ళును వచ్చును. ఇంతవఱకును మనకుసుఖకాలము; ఇఁకనుకష్టకాలమువచ్చుచున్నది. అనుభవించి తీఱవలెను. మీరు వేగిరము విజయంచేసి కార్యసాఫల్యము చేసికొనిరండు.

బృహ—జయంతా మనము వెళ్లుదమురమ్ము.

(అని యిద్దఱును పోవుచున్నారు)

ఇంద్రు—ఓ మునీశ్వరులారా! ఇంకొకనిమిషములో రాక్షసరాజిక్కడకు వచ్చును. అప్పుడు మీరీవేషములతో నున్నపక్షమున మండిపడును. మీరు భుజములయందలి శంఖచక్రములను శ్రీగంధము చిక్కగాపూచి మాటుకొనుడు; ముఖములయందు నామములను దీసివేసి విభూతిపట్టెలుపెట్టుడు; తులసిపూసలతావళములుదాఁచిరుద్రాక్షమాలలు ధరింపుఁడు.

జమ—ఓమహేంద్రా! మాకు శివకేశవులిద్దఱును సమానులే. మీ మేచిహ్నములుధరించిననుధరింతుము. ఏదేవునికొలిచినను కొలుతుము. లోకములో మూఢభక్తిగలవారు కొందఱు తమకీసమభావములేక విష్ణుభక్తులను చూచిన శివభక్తులును, శివభక్తులను చూచిన విష్ణుభక్తులును, ద్వేషించుచు, మానుషస్వభావమును మరచి, తామే యధికులము తామే యధికులమని తగవులాడుచు, నిజమయిన భక్తియు సత్యమును దయాళుత్వమునులేక, బాహ్యచిహ్నములను మాత్రముధరించి వానినిమిత్తమయి పోరాడుచు, తాముకొలిచిన చిల్లరదేవతను కొలువనంతమాత్రముచేత శమ దమ దయా సత్యశౌచాది సమస్తసద్గుణ సంపూర్ణులయిన పుణ్యశీలనైనను

పరమ శత్రువులనుగా భావించి ప్రేమానుబంధమును కోసివేసి బహువిధముల బాధలుపెట్టుచు రాక్షసకృత్యములు చేయుచుందురు. మేము శాకాహారులమగుటచేత లోకమునిమిత్తము మే మేదేవతలను కొలిచినను, పరమార్థమునిమిత్తము సకలాంతర్యామి అయిన పరమాత్మునిని ఒక్కనినే హృదయములయందు నమ్మియుందుము.

ఇంద్రు—మునీంద్రా! ఈరాక్షసులు మీరు చెప్పిన మూఢాత్ములలోనివారు. వీరుశివభక్తులయివిష్ణువును నిష్కారణముగా ద్వేషించుచు, దురభిమానము కలవారయి శివభక్తులు కానివారినందఱిని దయాదాక్షిణ్యములులేక సకలహింసలను పెట్టుచుందురు. వీరిలో నొకడు విష్ణునామము చెవిసోకునని చెవులకు ఘంటలు కట్టుకొని తిరుగుచున్నాడు; మఱియొకడువిష్ణుభక్తుడగపడునేమోయని కన్నులకు గంతలుకట్టుకొన్నాడు. వీరెంత యజ్ఞానులో చూచినారా?

జమ—వీరొక్కరేకారు. ఇటువంటి అజ్ఞానులు సమస్తమతములలోను ఉందురు. ఆలోచనలేక వంశక్రమాగతమైన మతమునందును ఆచారములయందును దురభిమానము కలిగి, సత్యము నెఱుగ నొల్లకుండుట జనసామాన్య స్వభావము. ఎక్కడనో ప్రాజ్ఞులు కొందఱుమాత్రము ఏమతమువారిని ద్వేషింపక సత్యమెక్కడనున్నను గ్రహింపుచు, సదాచారముల నవలంబించుచు, సత్యము శాంతము భూతదయ మొదలగు సమస్తసద్గుణములును కలవారయి, తమ్ము ద్వేషించువారినికూడ ప్రేమించుచు, అజాతశత్రువులయి లోకోపకారమే పరమవ్రతముగా పూనియుందురు. అట్టిమహానుభావులు మాత్రమే పరమేశ్వరునియొక్క సంపూర్ణానుగ్రహమునకు పాత్రులయి, శాశ్వతసుఖ మనుభవింతురు.

ఇంద్రు—మునీంద్రా! తాళుము. ఏదో కోలాహలము వినబడుచున్నది. రాక్షసరాజు వచ్చుచున్నట్లున్నాఁడు. మీరందఱును సింహాసనములు దిగి తగిన సత్కారము చేయవలెను.

(అప్పుడు హిరణ్యకశిపుఁడు, విప్రజిత్తి, శంబరుఁడు మొదలగు రాక్షసులును తంబుర పట్టుకొని నారదుఁడును, వారివెనుక బృహస్పతియు ప్రవేశించుచున్నారు.)

హిర—(కోపముతో సభ కలయఁజూచి) ఆదురాత్ముఁడయిన యింద్రపశు వెక్కడ నున్నాడురా?

ఇంద్రు—(వల్లెవాటుగానున్న ఉత్తరీయము నడుమునకు చుట్టుకొని) స్వామీ! ఇదిగో మీదాసుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. నేను మీవాఁడను. నాకభయమిచ్చి రక్షింపుఁడు. (అని పాదములమీఁద పడుచున్నాఁడు.)

హిర—(తల యెడమకాలితో త్రోసివైచి) ఓరీకుత్సితా! నీవందిన సిగయు అందకున్న కాళ్ళును పట్టుకొనియెదవు. నీవెంత వేఁడినను మాకు నీమీఁద దయరాదు. ఓరి దురాత్మా! అవివేకీ! నాఁడు నారదునితో "నాచేత వజ్రాయుధముండఁగా లక్ష రాక్షసాధ్యక్షులు వచ్చినను నేను భయపడను" అన్న కండక్రొవ్వు నేఁడయిన అడఁగినదా? లెమ్ము. పాదములమీఁదనుండి లెమ్ము. నీవు నాపాదములు ముట్టతగవు.

ఇంద్రు—(లేచి చేతులు జోడించుకొని) దేవర వారిప్పుడు సెలవిచ్చినట్లు నాయందవగుణము లెన్నియైనను ఉన్నవి. నేను కుత్సితుఁడను. దురాత్ముఁడను. నేనవివేకినగుదును. నేరిచియో నేరకయో నేనుచేసిన నేరములు క్షమించి, కూరుచుకొనిరాక మీరే కోపపడినపక్షమున నాకిఁక దిక్కెవ్వరు? మన మొక్కతండ్రిబిడ్డలము. అన్నదమ్ములము. మనలో మనమే యింత మాత్సర్యము పూని తగవులాడుచున్న మొదలవరులు మనలను వేలెత్తిచూపరా? మనకది చిన్నతనము కాదా?

హిర—ఓరీ! నీవిప్పుడు చెప్పిన బంధుత్వమంతయు లీలావతీ దేవిని చేయిపట్టియీడ్చి యింద్రలోకమునకు తీసికొనివచ్చినప్పుడేమై పోయినదిరా? ఈ వెఱ్ఱిమునులు నిన్నొక పెద్దను చేసి పొగడుటచేత నీవు విఱ్ఱవీఁగి విశ్వము తెలియలేక కండక్రొవ్వెక్కియున్నావు. ఆక్రొవ్వెల్లను నేఁడు క్రక్కించెదను? చూడు.

ఇంద్రు—స్వామీ! నిగ్రహముల కేమి? ఈయొక్క తప్పును సైపుము. ఇఁక మీఁదట నేనేమయిన చేసిన నీయిచ్చవచ్చినట్లు నన్ను శిక్షింపుము. నే నట్టియపరాధినైనను దాసుఁడనని మీపాదములు చేరితిని గనుక దయతో రక్షింపదగును. ఆవల మీచిత్తము.

హిర—ఓరీ! వివేకహీనా! నీదయకు కోరిన బృహస్పతి మొదలయినవారు నీతప్పును సైరింపవలయునుగాని సైరించినదాఁకమా కేమిరా? నీయిచ్చకములుమాని రాజ్యమువిడిచి యెందయిన పొమ్ము.

ఇంద్రు—శరణన్న రక్షించుట వీరధర్మము. మీరు మహావీరులు. నేను మీదాసుఁడను; శరణార్థిని. నామీఁదకోపముంచక రక్షింపుఁడు రక్షింపుఁడు. దేవరాజ్యము విడిచి తొలఁగుమని సెలవిచ్చుటకీ రాజ్యమెవరిది? నేనెవఁడను? మేమందఱము మీవారము కామా? కావలసినపక్షమున, ఈ దేవర రాజ్యమును కూడ దేవరవారే పుచ్చుకొని నేఁటి నుండి మీపాద సేవకుని నన్ను భార్యాపుత్రసహితముగా పోషింపుడు. ఇంతటినుండి దైత్యులను దేవతలను కూడ మీరే యేలుచు, మీసేవకుఁడనయిన నాకు మీచిత్తము వచ్చిన పనియేదో నియోగింపుఁడు. ఈ దిక్పాలకుల కందఱికిని కూడ మనసువచ్చినపని పెట్టుఁడు.

హిర—(ఇంద్రుని పీఠముమీఁద కూరుచుండి) ఓరియింద్రా! మీరందరును నాచేతిలోనివారే. రేపీమంత్రులతో నాలోచించి పిమ్మట మీవిషయమయి మాయిచ్చవచ్చినట్లు చేసెదము. నీవిప్పటికి దెబ్బలులేక బ్రతికిపోయినావు. మాయెదుట దూరముగా నిలువబడుము.

విప్ర—ఓరీ! దుర్ముఖా! ఊరక చూచుచు నిలుచున్నా వేమిరా? ఈదిక్పాలకులను మునులను ఆవలకీడ్చి మనవారికి పీఠములను చోటుచేయుము.

దుర్ము—చిత్తము. (అని దిక్పాలకులను మునులను పడ గెంటుచున్నాడు.)

మునులు—ఇదిగో పీఠములను మీకుసమర్పించి మేమే తొలగుచున్నాము. మమ్ము బాధింపకుఁడు నమస్కారము. (అని తొలఁగి అక్కడక్కడ నొదుగుచున్నారు.)

దిక్పా—చుమ్ముకొట్టకుఁడు. మేమిదె పీఠములను విడిచి వచ్చుచున్నాము. (అని వడఁకుచు దిగివచ్చి క్రిందనిలుచున్నారు.)

విప్రచిత్తి, శంబరుఁడు—(పీఠములమీఁద కూర్చుచున్నారు)

విప్ర—ఓరీ దుర్ముఖా! ఈదిక్పాలకులందరును మనకడ్డముగా నిలుచున్నారు. వీరిని ప్రక్కలకు తొలఁగించు. ఓరీ! అలంబసా! ఆ మునులను చేతులం జోడించుకొని నిలువఁబడుమను.

దుర్ము—తొలఁగుండి. (అని త్రోయుచున్నాఁడు.)

అలం—చేతులు జోడించు. (అని చేయిపట్టుకొని విఱుచుచున్నాఁడు.)

హిర—ఓరీ! ఇంద్రా! ఆమూట మోచుకొని వచ్చువాఁడెవఁడురా?

ఇంద్రు—స్వామీ! అతఁడగ్నిహోత్రుఁడు. భూలోకమునందు బ్రాహ్మణులు యజ్ఞములుచేసినందున దేవతలనిమిత్తమై హవిర్భాగములను తెచ్చుచున్నాఁడు.

(అప్పుడొకమూటపట్టుకొని, అగ్నిహోత్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

హవిర్భాగములు దేవతలకేమి? ఆ హవిర్భాగములు మాకిటు తెమ్మను.

ఇంద్రు—అగ్నిహోత్రా! నీ వా హవిర్భాగములను తీసికొని పోయి హిరణ్యకశిప మహారాజుగారికి సమర్పింపుము.

అగ్ని—చిత్తము. (అనితీసికొనిపోయిసమర్పించుచున్నాఁడు.)

హిర—(మూటవిప్పి కొంచెము నోటిలోవేసికొని)ఛీ! ఛీ! ఈ హవిర్భాగములు చప్పగా ఏడిచినట్టేయున్నవి. (అని మూట పార వేసి, అగ్నిహోత్రుని మొగముమీఁద నుమియబోవుచున్నాఁడు.)

అగ్ని—(మొగమునకు చేయడ్డము పెట్టుకొని) స్వామీ! కృతార్థుడనయినాను.

హిర—ఓరీ! అగ్నిహోత్రా! భూలోకమునందు యజ్ఞములలో సంకల్పమేమని చెప్పుచున్నారురా?

అగ్ని—శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థమని చెప్పుచున్నారు మహాప్రభూ!

హిర—అట్లుకాదు. ఇఁకముందు శ్రీహిరణ్యకశిప ప్రీత్యర్థమని సంకల్పము చెప్పించు. అట్లు చేయకపోయినయెడల నీవీపుచర్మమొలిపించెదనుసుమా, జాగ్రత్త.

అగ్ని—చిత్తము, చిత్తము.

హిర—మేము దిక్పాలకులకందరికిని పనులుచెప్పుచున్నాము. ఓరీఅగ్నిహోత్రా! నీవుమాకు వంటలవాడవుగానుండుము. ఇప్పుడే నీవుపోయి మేము వచ్చులోపలస్నానమునకు నీళ్ళు కాచుము పో.

అగ్ని—మహాప్రసాదము. (అనిపోవుచున్నాఁడు.)

హిర—ఓరీ! వరుణా! నీవుమాకు నీళ్ళకావళ్ళు మోచువాడవుకమ్ము. నీవిప్పుడే అగ్నిహోత్రుని వెంటపోయి స్నానమునకు నీళ్ళు సిద్ధముచేయుము పొమ్ము.

వరు—చిత్తము (అని పోవుచున్నాఁడు)

హిర—ఓయికుబేరా! మా యిష్టదైవమయిన ఈశ్వరునకు నీవు సఖుఁడవుగనుక నీకు మంచిపని పెట్టెదము. మాయింటవెచ్చము తెత్తువుగాని నీవుమాతోనుండుము.

కుబే—మహాప్రసాదము.

హిర—ఓయీ! విప్రజిత్తీ! నీవు వాయుదేవుని మనవీధులు తుడుచుటకు నియమించి, తక్కిన దిక్పాలకులకు కూడ నీయిష్టము వచ్చిన పనులు చెప్పు.

విప్ర—దేవరవారు సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను.

హిర—(మూలవంక చూచి) చలిజ్వరము వచ్చినవారివలె వడఁకుచు, ఆమూల నొదిగియున్నవాఁ డెవఁడురా?

యము—స్వామీ! నేను దండధరుండను మీదాసుడను.

హిర—నీవు దండధరుండవా? నీవు యమలోకమునుండి మాకంటె ముందుగా వచ్చినావే, ఓవిప్రజిత్తీ! వీనిపేరు సార్థకమగునట్లుగా వీనిచేతికొక కఱ్ఱయిచ్చి వీనిచేత మనపశువులను కాపించు.

విప్ర—చిత్తము.

హిర—ఓయీ నారదా! నీవొక్కసారి తంబురశ్రుతిచేసి, ఒక్క గీతమును పాడు.

నార—చిత్తము. (అని తంబురశ్రుతి చేయఁబోవుచున్నాడు)

హిర—నీచేత కాదు. నేను శ్రుతిచేసి చూపెదను. తంబుర యిటు తే. (అని పుచ్చుకొని టింగుటింగునమీటి బిరడత్రిప్పి తీగ త్రెంచుచున్నాఁడు) నారదా! ఈతంబుర మంచిది కాదు. దీని నెవఁడు చేసినాఁడో వాని పేరుచెప్పు. పట్టితెప్పించి డొక్క బద్దలుచేయించెదము. (అని తంబురనిచ్చుచున్నాఁడు)

నార—చిత్తము. (అని తంబురపుచ్చుకొన్నాఁడు)

హిర—తావళముత్రిప్పుచు, ఏమేమోగొణుగుచు, వ్రేలు గడ్డములతో మూగవాండ్రలాగున నిలుచున్నారు. ఈయుద్దఱును ఎవరు?

మును—మేము మహర్షులము మహాప్రభూ!

హిర—మీరిప్పుడు చేసెడి దేమిటి?

మును—మేము జపము చేసికొనుచున్నాము.

హిర—ఎవరిని గురించి.

మును—పరమేశ్వరుని గురించి.

హిర—ఛీ. ఛీ. ప్రేలకు. ఇఁకముందు మీరట్లు చేసినపక్షమున గుండెలు బద్దలుచేయించెదను. ఇఁకమీరు చేయఁబోయెడు జపము హిరణ్యకశిపునిగూర్చి చేయుఁడు. మీకు కావలసినవరములు మేమే యిచ్చెదము.

మును—చిత్తము స్వామీ!

హిర—మహర్షులు మీరెంతమందిరా?

మును—మే మేడుగురము మహాప్రభూ!

హిర—సప్తమహర్షులా? సరిసరి; సంఖ్యకు చక్కగానే కుదిరినారు. ప్రక్కకుముగ్గురేసిచొప్పున మీలో ఆఱుగురు మాపాలకీపట్టి మిగిలినవాఁడు కాగడాపట్టుఁడు. వేగిరముపోయి పల్లకిని సిద్ధముచేసికొనిరండు. మేమిప్పుడు నందన వనమునకు పోయెదము.

మును—చిత్తము. (అని పోవుచున్నారు)

హిర—ఓరీ యింద్రా! రేపు మేముపోవునప్పుడు మాతోఁటలో వేయించుటకు నందనవనములోని కల్పవృక్షములన్నిటిని తీసికొనిపోవలెను. దేవతలను త్రవ్వి సిద్ధముగానుంచుమను. మాతోఁటలోని క్రీడాసరస్సునందు నాటించుటకయి మానస సరస్సులోని బంగారు కమలములను దుంపలతోకూడా పెల్లగించి యుంచుమని చెప్పు.

ఇంద్రు—చిత్తము. ఈశ్వరుఁడే తోడు. తమయాజ్ఞ పరిశాగ ముగ చేసెదను.

హిర—నీవద్దనున్న అమృతభాండము మా విడిదికిపంపి విప్ర జిత్త్యాదులకు పదిలముగా ఒప్పగించుటకయి జయంతుని నియమించి మేము మాపురమునకు తీసికొనిపోవుటకయి కామధేనువును, ఉచ్చై శ్రివమును, ఐరావతమును, మావాకిటిముంగల చెట్లకుకట్టించి సిద్ధ ముగా నుంచుమని చెప్పు.

ఇంద్రు—చిత్తము. దేవర సెలవిచ్చినట్లెల్లను చేయించెదను. ఓ జయంతా! నీవును బృహస్పతియు పోయి ప్రభువువారిప్పుడు నియమించిన పనులనెల్లను చేయింపుఁడు.

(బృహస్పతియు జయంతుఁడును పోవుచున్నారు.)

హిర—నారదా! నీవు ముందుగాపోయి సమస్తమహర్షులు వీధిలోపల్లకిని ఉంచినారోలేదో చూడుము. ఓయీ! విప్రజిత్తీ! నీవు విడిదికిపోయి కామధేనువు మొదలయినవి వచ్చినతరువాత ఒప్పగిం చుకో. మేము శంబరునితోఁగూడ నందనోద్యానమునకుపోయెదము.

విప్ర—చిత్తము. (అని నారదునితోఁగూడ పోవుచున్నాఁడు.

హిర—ఓరీ! దుర్ముఖా! అలంబసా! మీరిద్దరును ఈయిం ద్రుని మీవశములో నుంచుకొని మావెనుక నడిపించుకొని తీసికొని రండి. మేము నందనవనమునకు పల్లకిలో పోయెదము.

దుర్ము—మహాప్రసాదము.

హిర—ఇంద్రుఁడు పాఱిపోవునుసుమా! పదిలముగా తీసికొని రండి. మనమూటలేవైన ఉన్నపక్షమున వీనినెత్తి నెత్తి మోపించు కొనిరండు. (అని శంబరుని వెంటబెట్టుకొని పోవుచున్నాడు.)

దుర్ము—(ఇంద్రుని చేయిపట్టిలాగుచు) ఉండువెళ్లెదము. ఈరాత్రి నీవు మాయింటికి రంభను పంపవలెనుసుమా. నాకు మంచి యిల్లు సిద్ధముచేయించినావా?

ఇంద్ర—మీసెలవుప్రకారము చేసెదను.

అల—(రెండవచేయి పట్టుకొని లాగుచు) రంభలెంతమంది యున్నారు? రంభను దుర్ముఖునివద్దకు పంపినపక్షమున మరినాకో?

ఇంద్రు—స్వర్గములో రంభ ఒక్కతెయున్నది. నీకు ఊర్వశిని పంపెదనులే.

అల—నాకూర్వశి పనికిరాదు. ఈసారి మాప్రభువుగారితో బ్రహ్మలోకమునకు వెళ్ళినప్పుడు స్వర్గములోని వారినందఱిని రంభలనుగా ఎందుచేత చేయలేదో బ్రహ్మదేవుని పనిపట్టించెదను. యజ్ఞములు చేసినవారికి రంభాసంభోగము దొరకునని చెప్పకొందురు. ఆ రంభ యిదేనా?

ఇంద్రు—ఇదే.

అల—నాకు లేకుండ ముందుగా ఛాందసపు గాడిదకొడుకులు రంభనువారనుభవించుచున్నారా? ఇంటికిపోయినతరువాతస్వర్గములో నున్న సోమయాజుల నందఱిని నాకప్పగించు. ఇకరంభపేరు తలపెట్టకుండ ఒక్కొకనినే పట్టుకొని మెత్తగా దంచి వదలిపెట్టెదను.

ఇంద్రు—చిత్తము. ఆలాగున చేసెదను. మీయిల్లుసోమయాజుల మయముచేసెదను.

దుర్ము—అమృతమంతయు మారాజుగారికేపంపెదననియొప్పకొన్నావే. నాకెక్కడినుండి అమృతము తెచ్చెదవు? నాకమృతము పోయకపోయినపక్షమున త్రోవపొడుగునను దంచి రాజుగారిదగ్గరకు పోవునప్పటికి నీదేహము పిండిచేసి వదలిపెట్టెదను.

ఇంద్రు:—అమృతము ముందుగ నీకు పోసిపిదప వాతనే రాజుగారికంపెదను.

అల:—ఇప్పుడు మా రాజగారికే గౌరవము చేసినావుకాని నాకు మర్యాదచేసినావుకాదుగదా? ఈసంగతి మఱచిపోకు. నిన్ని రాత్రి కొట్టులోపెట్టి రేకు మణగకొట్టెదను.

ఇంద్రు:—ఈతప్పు క్షమింపుము. ఇక ముందు రాజుగారి కంటె ముందుగా నీకే పెద్దరికము చేసెదను.

దుర్ము:—అలంబసా! మనము వేగిరము పోకపోయినయెడల ప్రభువుగారు కోపముచేయుదురు. మనబట్టలమూట ఈయింద్రుని నెత్తిమీద పెట్టి వీనిని వెంటబెట్టుకొని పోదమురా.

(అని యందఱును పోవుచున్నారు.)

చ తు ర్థాం క ము

రంగము:—హిరణ్యాకశిపుని సభాభవనము.

అల:—దుర్ముఖా! మనమహారాజుగారిప్పుడు మూడులోకము లను జయించినారు. యక్ష, పన్నగ, గరుడ, కిన్నర, కింపురుషాది సమస్తదేవతలును భృత్యులయి ప్రభువారిని సేవించుచున్నారు. దిక్పాలకు లందఱును తమదిక్కులనువదలి నీవేదిక్కని మనరాక్షస సార్వభౌముని నే కొలుచుచున్నారు. మూడులోకములయందునుగల ప్రశస్తవస్తువులన్నియుమనపురము చేరినవి, మనమందరముపోయియజ్ఞ

ములు చెరచి, మునులను బాధించి విష్ణుభక్తులను వెదకిచంపి, విష్ణు పేరు లేకుండ రూపుమాపివచ్చినారము. మనరాజుగారికి మఱియేవిధమయిన విచారమును లేదుగాని కుమారుని విషయమయిమాత్రము కొంచెము మనోవ్యథ పట్టుకొన్నది.

దుర్మ:—అలంబపా! ఏమీ చెప్పవు? కొమారుని విషయమయి యేమిమనోవ్యథ? మీరు స్వర్గమును కొల్లకొనివచ్చినతరువాత నేనిన్ని దినములక్కడనే రంభనిమిత్తమై కనిపెట్టుకొనియుండి స్వర్గమునుండి నేటిప్రొద్దుననే వచ్చుటచేత నాకీలోకమే క్రొత్తగానున్నది. నాకిక్కడి సంగతులేవియు తెలియవు. మీ వెనుక నేవచ్చుచున్నానని చెప్పి మిమ్ము మోసపుచ్చి యింతకాలము స్వర్గములోనున్నను తుదకు నాకు రంభయొక్క ముఖదర్శనమయినను లభించినది కాదు. మనరాజుగారు స్వర్గముమీదికి దండెత్తివచ్చినారని విని, తనకెక్కడమానభంగము వచ్చునో యని జడిసి రంభ యెవ్వరికిని తెలియకుండ ఆత్మహత్య చేసికొన్నదఁట? ఇది మహారహస్యము. నీవీసంగతి యెవ్వరితోను చెప్పకుమా. నేనీమాట మొట్టమొదట నమ్మక నన్ను దేవతలు మోసముచేసియుందురేమో యని తలఁచి యింతకాలమక్కడ సహస్రాక్షుడనై యుండి చెట్లు పుట్టలు రాళ్ళు రప్పలు సమస్తమును శోధించి చివరకు వారిమాటసత్యమనినమ్మి బయలుదేఱి వచ్చినాను. నన్ను మోసపుచ్చుటకు దేవతలకు గుండెలున్నవా? వారు సత్యమే చెప్పినారు. రంభ యెక్కడను కనఁబడలేదు. అందుచేత రంభనిమిత్తమయి వచ్చిన సోమయాజులనందఱిని చావమోఁది రంభాసంభోగము దొరికినంత సంతోషమును పొంది వచ్చినాను.

అలం—సోమయాజుల విషయమై నేను చేయదలఁచుకొన్న పనిని నీవే చేసివచ్చినావు గనుక, నాకు పరమానందముగానున్నది.

దేవతలు నిన్నిట్లే మోసముచేసినారుగదా! రంభ చావదు. దేవతలకు చావులేదని నీకు తెలియదా? రంభ ఆత్మహత్య చేసికొన్నదన్న నీవెట్లు నమ్మినావు? రంభయిల్లు గంధర్వవీథిలో కొట్టకొననున్నదే, నీవా బంగారుమేడను వెదకినావా?

దుర్మ—అయ్యో! నేనిండ్లమాటే మఱచిపోయినాను. నే నేయిల్లును వెదకలేదు. మనము బాల్యమిత్రులమయియుండఁగా, దేవతలకు చావులేదన్నమాట యింతవఱకును నాకుచెప్పినావు కావుగదా? ఇంతమిత్రద్రోహముచేసినావుగనుక, నేను తెచ్చుకొన్న వస్తువులలో నీకొక్కటియునియ్యను. ఆహా! దేవతలు నన్నెంత మోసముచేసినారు! నేనుపోయి వారిని శిక్షించిరావలెను. ముందుగా మన ప్రహ్లాదుని కథ నాకుచెప్పు. ఆకథ విని నేను స్వర్గమునకుపోయెదను. నేను స్వర్గమునకు దారి మఱచిపోయినాను. నీవే చెప్పవలెనుసుమా? మఱచిపోక తరువాత చెప్పు.

అలం—నేనిప్పుడే చెప్పెదను. తరువాత నేను మఱచిపోయిన యెడల, మరల మిత్రద్రోహము చేసినానందువు. ఇప్పుడే తిన్నగావినుము. మరల చెప్పుచున్న పక్షమున నాకీ చెప్పినశ్రోత రాదు. నీవిక్కడనుండి తిన్నగాపయికిలేచి, ఆకాశమార్గమున పదియోజనముల దూరమెగిరి, అక్కడనుండి తూర్పునకుతిరిగి, పడమరకుమరలి, నూటిగాదక్షిణము చేరి, ఉత్తరపుదిక్కుకేసినడచి, అక్కడనుండి తిన్నగా మోచేతవంపుగా మూలకుపోయి పయికెక్కి క్రిందికిదిగి, వాయువ్యమూలచేరి, ఆగ్నేయమూలనుండి యీశాన్యమూలకువంగి, నైరృతిమూలను విశ్రాంతిపొంది బయలుదేఱి, అక్కడనుండి ముక్కుకుసూటిగా పయికెరిగినపక్షమున తిన్నగా రాజవీధినిపడి కాళ్ళు నొప్పులెత్తువఱకును నడిచినసరిగా రంభయొక్క పెరటిగుమ్మముచేరుదువు. ఇంక రెండవవారి నడుగవలసినపని లేదు. నీవు రంభాసంభోగముచేసి వచ్చునప్పుడు నా

కమృతమును తీసికొని రావలెనుసుమా. అప్పుడు రేయుంబగళ్ళు ప్రభువుగారితో ఉండవలసివచ్చుటచేత మరల ఇంద్రునిచూచి అమృతము తెచ్చుకొనుట కవకాశము చిక్కినది కాదు.

దుర్మ:—స్వర్గములోని అమృతపుకుండనే యిక్కడకు పట్టుకొనివచ్చెదను. ఇప్పుడు నీవు చెప్పిన స్వర్గమార్గముమాత్రము నామనసున పట్టలేదు. ముందుగా ప్రహ్లాదుని సంగతిచెప్పు. స్వర్గముమాట తరువాత చూచుకొందము.

అలం—అట్లయిన వినుము. మనమహారాజుగారి పుత్రుఁడు తల్లిదండ్రులుపిలిచినను పలుకక తనలోనే యేమోమాటాడుకొనుచు ఆడుచు, పాడుచు, నవ్వుచు, చేతులుజోడించుకొని నమస్కరించుచు, ఆనందించుచు, తలుచుగాపరధ్యానముతో నుండఁగాచూచి, హిరణ్యకశిప మహారాజుగారు చిన్నపోయియుండి, వీనికి వెఱ్ఱియెత్తినదో భూతము సోఁకినదో యని విచారించి, అతఁ డప్పుడప్పుడుతల్లిదండ్రుల వద్దకుపోయి ప్రేమతో పలుకుచు ముద్దులుచూపుచు వచ్చుచుండుట చేత మరల కొంత సంతోషము తెచ్చుకొని, విద్యచెప్పినంగాని యీ చిన్నిపాపఁడు మతిమంతుఁడు కాఁడని నిశ్చయించి, గురుపుత్రులగు చండామార్కులను రప్పించెను.

దుర్మ—తల్లిదండ్రులెప్పుడును పుత్రులు వివేకులైనపక్షమున పరమానందభరితులగుదురు; కొడుకులు జడులయిన పక్షమునచింతాక్రాంతులయి తక్కినసుఖముల నన్నిటిని దుఃఖములుగా నెంచుకొందురు. ఆహా! లోకములో కొడుకుల మీఁది పేర్మానుబంధ మెంత యధికమయినది? శుక్రాచార్యుని పుత్రులను పిలిపించినతరువాత రాజుగారేమిచేసినారు?

అలం—చండామార్కులురాఁగానే రాజుగారు వారికి నమస్కారముచేసి తగినపీఠములమీఁద కూరుచుండ నియోగించి, అంతః

పురమునుండి కొడుకును పిలిపించి, నాయనా రమ్మని చేరఁదీసి తొడమీఁద కూరుచుండఁ బెట్టుకొని జుట్టుదువ్వుచుఁ "లోకములో చదువెఱుఁగనివాఁడు మూర్ఖుఁ డగును; విద్య నేర్చిన పక్షమున సదసద్వివేకముకలిగి పండితుఁడగును. కాఁబట్టి, తండ్రీ! నీ వీ గురువులవద్ద విద్య నేర్చుకొమ్ము" అని, గురుకుమారులవంక చూచి "ఓ గురుపుత్రులారా! వీఁడు విద్యాగంధములేని హేతువుచేత రాక్షసవంశమునకు సహజమైన ప్రతాపగుణ మేమియులేక, అడవులలో తపస్సులు చేయు మునులవలె శాంతాత్ముఁడయి కనఁబడుచున్నాఁడు. మన్నుతిన్న పామువలె మందుఁడయియున్న వీనిని మీ వెంట తీసికొనిపోయి విద్యాభ్యాసము చేయించి కన్ను తెఱపి నీతిశాస్త్రకోవిదునిచేసి రక్షింపుఁడు" అని చెప్పి కొమారుని వారికొప్పగించెను.

దుర్మ—వారేమి చేసినారు?

అలం—వారు రాజుగారివలన సత్కారమునుపొంది సెలవుపుచ్చుకొని, బాలకుని తమయింటికి తీసికొనిపోయి, అక్షరాభ్యాసము చేయించుటకయి ముందుగా గురువులు "ఓం నమశ్శివాయ" యుపదేశింపఁగానే ప్రహ్లాదుఁడు "ఓం. నమోనారాయణాయ" అని చెప్పెనఁట!

దుర్మ—శివశివా! ఎంతపాపపుమాట వినఁబడెను! నోరెఱుఁగని పసిబాలకునకీదుర్బోధ యెవరు చేసినారో? ఆపాపాత్ముని పేరిక నాముందఱ ఉచ్చరింపఁబోకు.

అలం—విష్ణునామము లేకుండ నేను కథ యెట్లు చెప్పఁగలను? ముందుకథ అంతయు ఆపేరుతోనే యున్నది.

దుర్మ—అట్లయిన నాకు ఇఁక నీ వేమియు చెప్పనక్కఱలేదు. నీవు చెప్పఁబోయెడి దంతయు నాకు తెలిసిపోయినది.

అలం—ప్రహ్లాదుఁడు గురువులేమి చెప్పినను చెవిబెట్టక, విష్ణు నామము పాటగా పాడ మొదలుపెట్టినాఁడట!

దుర్మ—ఛీ! ఛీ! మాటాడకు. ఆపాడుపేరు నా చెవిని వలదన్నను, పడనీయమానక నామతి చెడఁగొట్టుచున్నావు. మఱచిపోయినాను. నేనిప్పుడిక్కడ కెందుకు వచ్చినానో చెప్పఁగలవా?

అలం—నే నెందు నిమిత్తము వచ్చినానో కూడ పరాకుపడినాను. నే నేపనిమీఁద వచ్చియుందును?

దుర్మ—నీపని మఱచిపోతే పోయినావుగాని నాపనియేదో చెప్పు. నీకేమి? చెప్పినపని నేను చేయకపోయినపక్షమున రాజుగారు నన్ను చంపివేయుదురుసుమా. నేను దెబ్బలుతినలేను. వేగిరము చెప్పు.

అలం—నేనువచ్చినపని నీవు చెప్పినపక్షమున, నీవు వచ్చినపని నేనూహచేసి చెప్పెదను. నీవు చెప్పనిది నేను చెప్పుటకు నేను మాత్ర మంత వెఱ్ఱివాఁడ ననుకొన్నావాయేమి? నేను దెబ్బలు మొదలే తినలేను.

దుర్మ—నీ వీ సభాభవనములలో ప్రహ్లాదునికథ చెప్పుటకు వచ్చినావు.

అలం—నీవు వినుటకువచ్చినావు. ఏమీ! ఇదిసభాభవనమా? అట్లయిన నేనువచ్చినపని నాకు జ్ఞప్తికివచ్చినది. నాకు దెబ్బలు తప్పిపోయినవిలే. ప్రహ్లాదుని చదువు పరీక్షచేయుటకయి రాఁబోవుచున్నాము గనుక సభాభవనములో పీఠములు వేయుమని రాజుగారు నన్ను పంపినారు. ఇది నేనుప్రతిదినమును చేసెడు పనియే అయినను నేనెంతలో మరచిపోయినానో చూచితివా? ఒకానొకప్పుడెంతటి బుద్ధిమంతులకయినను, మఱవుండును. "ప్రమాదో ధీమతామపి" అని మాగురువుగారెప్పుడును చెప్పుచుండెడివారు.

దుర్మ——నాదెబ్బలంతకుమునుపే తప్పిపోయినవి. 'చదువు పరీక్ష' అన్నతోడనే నాపని నాకును స్మరణకు వచ్చినది. నన్నును చండామార్కులను శిష్యసహితముగా వెంటఁబెట్టుకొనిరమ్మని రాజుగారే పంపినారు. నేనుపోయి తీసుకొనివచ్చెదను. అయ్యో! నావంటి బుద్ధిమంతునకుకూడ మఱపుకలిగినదికదా? (అని పోవుచున్నాఁడు)

అలం——నేను పీఠములను వేసెదను. వీధిలోకలకలము వినఁబడుచున్నది. రాజుగారు వచ్చుచున్నారేమో!

[హిరణ్యకశిపుఁడును, లీలావతియు ప్రవేశించుచున్నారు]

హిర——ఓరీ! అలంబసా! నీవింకను పీఠములు తిన్నగావేసినావు కావేమిరా? నీకు భయభక్తులు లేనట్టున్నవే. (అని పీఠముమీఁద కూరుచున్నాఁడు)

అలం——స్వామీ! దేవరవారియెడ నాకున్న భయభక్తులు మరియెవ్వరికిని లేవు. నాకున్న భయముచేతనే చేతులు వడఁకి పీఠములు తారుమారులయినవి. చేతులుజోడించుకొని వంగినిలుచున్న యీవాలకము చూచినమాత్రముననే నాభక్తి యేలినవారికి విశదము గాఁగలదు.

హిర——ఏడిచినావులే. ఈ వక్కవినయములుమాని తిన్నగా నిలుచుండు. దేవీ! నీవీపీఠముమీఁద కూరుచుండుము. మనము ప్రహ్లాదుని గురువులయింటికి పంపివేసి చిరకాలమయినది. వానినిగురువులు కఠినశిక్ష చేసినట్టు నాకు రాత్రి స్వప్నమువచ్చి నామనస్సెంతో పరితాపపడినది. అప్పటినుండియు వానిని చూడవలెనని నాబుద్ధి వానిమీఁదికిపాఱి తెల్లవారినదాఁక నిద్రపట్టినదికాదు. నాధ్యానమంతయు వానిమీఁదనే యుండుటచేత తెల్లవారుజాముననే యొకభటునిలేపి గురువులవెంట ప్రహ్లాదుని తీసికొనిరమ్మని పంపినాను. ఇంతకాలమును

గురువులేమేమిబోధించినారో, బాలకుఁడేమినేర్చుకొనెనో మనమిప్పుడు పరీక్షచేయుదము. కొడుకులవిద్యాబుద్ధులుచూచి సంతోషించుటకంటె తల్లిదండ్రుల కధికసంతోషము మఱియొకటియుండదుగదా?

లీలా—ప్రాణనాథా! మనముద్దుకుమారుని నెడబాసియెంతో కాలమయినది. అప్పటినుండియు నాప్రాణములన్నియు వానిమీఁదనే యున్నవి. వాఁడు విద్యాబుద్ధులు నేర్చుకొనుచున్నాడన్న ధైర్యముచేతనే నింతకాలము నిముష మొకయుగముగా సహించఁగలిగితిని గాని వాని ముద్దుమొగము చూడక నేనిఁక నొక్కదినమయినను తాళలేను. అందుచేతనే ప్రహ్లాదుని నొక్కసారి పిలిపింపుఁడని దేవరవారితో మనవిచేసినాను.

హిర—వానిని తీసుకొని రమ్మని నేను రెండవసారి దుర్ముఖునిఁగూడ పంపినానే! వాడును పోయినదేపోక అయినాఁడు. చండామార్కులు శిష్యునితీసికొని యీవఱకే వచ్చియుండవలసినది. అదిగో వారు వచ్చుచున్నట్టున్నారు. వారికంటె ముందుగానే మన విప్రజిత్తియు వచ్చుచున్నాఁడు. విప్రజిత్తీ! వచ్చికూరుచుండుము.

విప్ర—చిత్తము. (అని కూరుచున్నాఁడు)

[అప్పుడు చండామార్కులును, ప్రహ్లాదుఁడును, దుర్ముఖుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

లీలా—అదే నాముద్దుకొమారుఁడు నాకు కన్నులపండువు జేయుచున్నాఁడు. (అని చేతులుచాఁచి కొమారుని కౌఁగిలించుకొని ముద్దు పెట్టుకొనుచున్నది)

హిర—గురువులకు నమస్కారము. పీఠముమీఁద దయచేయుఁడు.

చం—నిరంతర కళ్యాణసమృద్ధిరస్తు. (అని కూరుచున్నారు)

లీలా—ప్రహ్లాదా! నీతండ్రిగారు నీవిద్యామహిమను జూచి

సంతోషింపవలెనని కడువేడుక పడుచున్నవారు. నీవు నేర్చిన విద్య చూపి వారికానందము కలుగజేయుమా,

హిర—ప్రహ్లాదా! నాతండ్రీ! ఒకసారి నాతొడమీఁద కూరుచుండి నాకుముద్దిమ్ము (అని చేరదీసి తొడమీఁదకూరుచుండఁ బెట్టుకొని బుగ్గలు ముద్దుబెట్టుకొని జుట్టునిమురుచు) నాయనా! నీతల్లి నీచదువుచూడవలెనని ముచ్చటపడుచున్నది. నీవేమేమి చదివినావో నీగురువులేమేమి నీతిశాస్త్రములు నీకు నేర్పినారో చెప్పి, నీవు చదివిన దానిలో నొక్కపద్యము చదవి, యేదీ దానియర్థము చెప్పుమా మాతము.

ప్రహ్లా—తండ్రీ! నేను చదివినచదువు లెన్నియైన యున్నవి. నాకు గురువులెన్నియైనను చెప్పినారు. చదువులన్నియు వట్టి నిస్సారములు. సకలశాస్త్ర సారమయిన చదువు వేరొకటియున్నది.

హిర—నాయనా! నీవు సకలశాస్త్రములుకూడ గ్రహించినావుగా? ఏదీ నీవెఱిఁగిన సారాంశము? నేనుకూడగ్రహించి సంతోషించెదను చెప్పు.

ప్రహ్లా—ఓదానవేంద్రా;

గీ. ఏను నేర్చిన సారాంశ మిదిగో వినుము—
సారహీనము లిహలోక సౌఖ్యతతులు;
సారమొక విష్ణుభక్తియె సత్యముగను;
కడమవన్ని యసారముల్ పుడమిమీఁద.

హిర—(తనలో) ఆహా! ఏమి నాపుత్రుఁడు కులాచారవిరుద్ధమయిన విష్ణువినుతిచేయుచున్నాఁడు! (ప్రకాశముగా) నాయనా! నీకిది బుద్ధికాదు. విష్ణుని స్తుతించుట మనరాక్షసకులములో తప్పు. నీవు తెలియక యీవఱ కేమిచేసినను చేసితివిగాని యిఁకముందెప్పుడును నాకు

విరోధమయిన విష్ణుని పేరు తలపెట్టకుము. మన వంశములో లేని విష్ణుభక్తి నీ కెందుకు? అదిమాని కావలసినపక్షమున శివుని ప్రస్తుతింపుము.

ప్రహ్లా—

సీ. విష్ణుభక్తితో వినుతింపఁగా లేని
        జిహ్వాజిహ్వయె గొడ్డుజిహ్వగాని
పురుషోత్తమునిఁ ప్రేమఁ బూజింపఁగా లేని
        చేయి చేయియె మొండిచేయి కాని
యచ్యుతుఁ బ్రీతితో ధ్యానింపఁగా లేని
        మనసు మనసె కొయ్యమనసుగాని
నారాయణునిఁ గూర్మి నారసుగా లేని
        బుద్ధిబుద్ధియె మంకు బుద్ధిగాని
దేవదేవుని నిర్మలసేవ లేని
జన్మజన్మయె దురితంపు జన్మ కాని
పరమపావన పరిశుద్ధభజన లేని
నరుఁడు నరుఁడె తా వెడఁగు వానరుఁడుఁగాని.

హిర—పుత్రకా! నీవాక్యము నాకిప్పుడు కర్ణములకు శూలమై నాటుచున్నది. అతిపాపాత్ముఁ డెవ్వఁడో యిప్పుడు నీమనస్సులో నావహించి యున్నందున, నాయెదుట వినరానిపలుకులు పలుకుచున్నావు. ఆవిష్ణుఁడు మనకు శత్రుపక్షమువాఁడు. మన మహా పాపాత్ముని పేరెప్పుడును స్మరింపరాదు. నాబుద్ధివిని విష్ణుస్మరణము మానుము. (విప్రజిత్తివంకఁజూచి) ఓయీ విప్రజిత్తీ! విన్నావా మన ప్రహ్లాదుని విపరీత సంభాషణము? బాలకు లేమియు నెఱుఁగరు. ఎవ్వరేమను మన్నను వానినట్లందురుగాని మంచియు చెడ్డయు విచారింపఁ జాలరు. నోరెరుఁగని వీని కెవ్వరో దుర్బోధచేసి విష్ణుభక్తిని గట్టిగా

మనసునపట్టించినారు. అంతేగాని వీనికీబుద్ధి లోపల పుట్టినదికాదు. నీ వేమితలంచెదవు?

విప్ర—తెలియనివానిని జేసి యీ బాలకున కెవ్వరో నీతి మాలినవారు తప్పక యీదుర్బోధచేసియుందురుగాని యిది యీపసి పాపనికి తనంతపుట్టినబుద్ధి కాదు.

హిర—(కన్నులెఱ్ఱచేసి గురుపుత్రులవంకఁజూచి) ఓబ్రాహ్మణ బ్రువులారా! నీతిశాస్త్ర పారంగతుని జేసెదమని చెప్పి నాకుమారుని మీయింటికిఁ దీసికొనిపోయి యీపాడువిష్ణుభక్తినా యిన్నాళ్ళను నేర్పినారు? మీ రీ బాలకుని నేమో నీతికోవిదుని చేయుదురని భ్రమ చేత గురుపుత్రులని నమ్మి మీకొప్పగించినందుకు మీ రీపసిబిడ్డనికి రాక్షసాంతకుఁడయిన విష్ణుని వినుతింపుమని చెప్పి మంచినీతి నేర్పినారు. ఈపసిపాపని కీలాగున శత్రుపక్షములు బోధించుట మీకుతగునా? నిజముగా బ్రాహ్మణ వేషధారులయియున్న కిరాతులుగాని మీరు గురువులు కారు.

చండ—ఓరాక్షససార్వభౌమా! మామీఁద కోపపడఁబోకుము. మేము నీక్షేమమునుగోరెడు గురుపుత్రులము కాని శత్రులము కాము. అట్టి మేమెప్పుడయిన నీపుత్రునకు శత్రుపక్షములు చెప్పుదుమా? మీపాదములతోడు. వీనికి విష్ణుభక్తితనంత నేకలిగినది కాని యొకరు చెప్పి పెట్టినది కాదు. ఓమహారాజా! మాయెడ లేశమాత్రమును తప్పులేదు. మమ్ము మన్నింపుము. నీకొమారుని చేష్టలువాశిష్యులెఱుఁగుదురు; వారినడిగి తెలిసికొమ్ము. (అని ప్రహ్లాదునివంకఁజూచి) ఓకుమారకా! చూడఁబోయిన నీవింత లేవు. మేము చెప్పినశాస్త్రము లోని ముక్క యొక్కటియైనను చెప్పక, విష్ణుని బంటువలె పొగడి యీసభలో మహారాజుగారిముందర మమ్ము తలలువంచుకొనునట్లు చేసి

నావు. ఇటువంటిమంచిశిష్యుఁడు దొరకినతరువాత మాకుతలవంపులు రాక యెట్లువచ్చును? విద్య చెప్పిన గురువునకు నీవు పేరును ప్రతిష్ఠయు చక్కఁగా తెచ్చినావు. అన్నా! నీతండ్రివద్ద విష్ణుకథలు చెప్పక మేము చెప్పిననీతులు చెప్పుమని త్రోవపాడుగునను బోధచేసినందుకు మంచిపని చేసినావు.

హిర — ఓగురుపుత్రులారా! జ్ఞానమెఱుఁగనియీపసిబాలకుని మీ రెందుకు కసరెదరు? గురువులు శిష్యులను మంచిమాటలచేత తమకు లోఁబఱుచుకొనవలెనుగాని కోపపడి కాదు. వీని కెవ్వరో దురాత్ములు దుర్బోధచేసియున్నారు. మీ హూరకుండుఁడు. నేను బుజ్జగించి యడిగెదను. (కుమారునివంకతిరిగి) నాయనా! గురువులు చెప్పనియీ బుద్ధులు నీ కెవ్వరు చెప్పినారు? నీకీకుయుక్తులు మనసున పట్టించినవారెవ్వరో వారిపేరు చెప్పుము. నేనిప్పుడే వానినిపట్టి శిక్షించెదను.

ప్రహ్లా — తండ్రీ! దుర్లభమయిన యీవిష్ణుభక్తి ఒకరు చెప్పినంతమాత్రముచేత వచ్చునా! ఆజగదీశ్వరునియొక్క నిర్హేతుకజాయమాన కటాక్షముచేతనే నాకు హరిభక్తియను నిధానములభించినది. అహా! యేమిభాగ్యము!

గీ. విష్ణుభక్తికంటెను విష్ణువినుతికంటె
నెక్కుడయినట్టి ధర్మవిధులును లేదు
భాగ్యవశమున నాకిదె పట్టువడియె
విబుధులకు దుర్లభంబైన విష్ణుభక్తి.

హిర — (కోపముతో) ఓరీ! కుమారకా! నీవు రాక్షసకులమున పుట్టియు కులాచారమును విడిచి రాసమ్ముఖమునఁగూడ రాక్షసకులమునకు శత్రువయిన శుర్జనునివిష్ణుని సంస్మరించుచు నాబుద్ధినివినకున్నావు. ఓరీ పితృద్రోహీ! జనకునియాజ్ఞనుమీఱికులాచార విరుద్ధ

మయిన విష్ణునామస్మరణము చేయుటకు నీకు తగునా! నీవింతటనైన బుద్ధితెచ్చుకొని విష్ణుభక్తి విడువని పక్షమున, నిన్నిప్పుడు పట్టి శిక్షించెదను సుమా !

ప్రహ్లా—ఓతండ్రీ! క్షణభంగురమయిన యీశరీరమును మీ రెన్ని బాధలు పెట్టినను, నాహృదయముమాత్రము శాశ్వతానంద ప్రదాతయయిన యీపరమేశ్వరునినుండి మరలనేరదు.

గీ. తండ్రి ! నీయాజ్ఞయెనఁజోఁ దడవులేక
ప్రాణమైనను నిచ్చెదభక్తితోడ;
చెలఁగి మఱియేమిచెప్పినఁ జేయువాఁడ
విష్ణుభక్తినిమాత్రమే విడువఁజాల.

హిర—ఓరీ! కులద్రోహీ! నీవింక నాతోడమీఁద కూరుచుండఁదగవు. పో. పో. (అని క్రిందికిపడఁద్రోచి) ఓరీ! దుర్ముఖా! ఓరీ! అలంబసా! ఈపాపాత్ముఁడు మేమెంత చెప్పినను తన మార్గమును మానకున్నాఁడు. వీఁడు శిక్షలచేతఁగాని మంచిమాటలచేత చెప్పినట్లు వినఁడు. మీరు వీనిని పట్టికొట్టుఁడు. పొడువుఁడు; అప్పుడు వీనికి విష్ణుఁడెవఁ డడ్డమువచ్చునో చూతము.

దుర్ము—మహాప్రసాదము. స్వామీ! దేవరయాజ్ఞ శిరసా వహించి చేసెదము.

హిర—ఏమీ ? మీరు ముద్దులలాగున కదలకున్నారేమి ? వీఁడు దండనముచేతఁగాని మంచిమాటలచేత చక్కఁబడఁడు. తన్నుఁడు; పొడువుఁడు.

[దుర్ముఖుఁడును, అలంబసుఁడును ప్రహ్లాదుని తన్ని, గుద్ది పొడిచి బాధించుచున్నారు.]

ప్రహ్లా—ఓదీనశరణ్యా! ఓజగదీశ! ఓభక్తవత్సల! ఓప్రసన్న రక్షక! (అని స్మరించుచు నిశ్చలుఁడుగా నున్నాఁడు.)

లీలా—(మగనితో రహస్యముగా) ఓప్రాణనాధా! ఈపసిబాలకుని రాక్షసులిట్లు క్రూరచిత్తులయి ప్రహరించుచుండఁగా కన్నకడుపగుటచేత నేను చూడఁజాలకున్నాను. వారెంతకొట్టినను వీనిముఖమున దీనభావమగపడదు. అట్లయినను నామనస్సుమాత్రము వేఁడిపాలలోఁబడ్డ బల్లిలాగున పరితపించుచున్నది. వీనికి మనము మిత్రత్వముననే బుద్ధిచెప్పవలెనుగాని యీపసిబాలకుని యెడల మనము శత్రుత్వము సాధించ తలఁచుకోరాదు. నామనవి చిత్తగించి యీబాలకుని సామవచనములచేతనే బుద్ధిచెప్పి సాధునిచేయు నట్లనుగ్రహించి యాజ్ఞాపింపుఁడు.

హిర—(రహస్యముగా) ఓప్రాణేశ్వరీ! నాకుమాత్రము వీనియందుపగయున్నదా? వీనిశ్రేయస్సునుగోరియే బాలుఁడు నిష్కారణముగాచెడిపోవునని నయమున భయమున బుద్ధిచెప్పవలసి వచ్చినది. పుత్రకుని రాక్షసులకప్పగించి పయికి నేనెంతగంభీరముగా గూరుచున్నను, వానినికొట్టెడు దెబ్బలన్నియు నాదేహముమీఁద పడినట్లుండి లోపల నామనస్సెంతో బాధపడుచున్నది. అయ్యో! నాకెంత కష్టమయిన యవస్థతటస్థించినది! నేనేమిచేయుదును? ఏమిచేయుటకును తోఁచకున్నది. (అని దుఃఖమభినయించుచున్నాఁడు.)

విప్ర—(వారియభిప్రాయము తెలిసికొని రాజుతో రహస్యముగా) ఓరాజేంద్రా! ఇతఁడుమీకుఁబుత్రుడుగాని పగవాఁడు కాఁడుగదా? మీకీబాలునితోడి దేమి? కొంతకాలముపోయిన వీనికే బుద్ధివచ్చును. మీరింక నిగ్రహములుమాని పుత్రకు ననుగ్రహింపుఁడు.

దుర్మ, అలం—(బాధ నభినయించుచు నిలుచుండి) ఓరిబాలకా! నిన్ను కొట్టికొట్టి మాచేతులునొచ్చుచున్నవిగాని నీకుకంటతడిరాదు; లేశమయినను భయముగపడదు; విష్ణుభక్తిని విడిచెదనని